БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

Бурят-Монголой ҮНЭН

КПСС-эй Бурят-Монголой обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй, КПСС-эй Улан-Удын горкомой орган.

№ 6 (6441)
ЯНВАРИИН 9
ПЯТНИЦА
1953 он

Сэн 20 мүнгэн.

МҮНӨӨДЭРЭЙ НОМЕРТО:

Парторганизацинуудай секретарьнуудай ба агитаторнуудай семинар (1-дэхи нюур).
КПСС-эй ОБКОМДО: Малай үбэлжэлгые үнгэргэхэ тухай КПСС-эй Обкомой II пленумэй тогтоолые КПСС-эй Заиграйн айкомой хангалтагүйгөөр дүүргэжэ байһан тухай (1-дэхи нюур).
И. Тугутов. — Һунгагшадай захяагаар... (1-дэхи нюур).
ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ: Колхозуудые эмхидхэлэй-ажахын талаар саашадань бэхижүүлхэ (2-дохи нюур).
Н. А. НЕКРАСОВАЙ НҮГШЭҺӨӨР 75 ЖЭЛЭЙ ОЙДО: Ж. Тумунов. — Ород арадай гайхамшагта поэт (2-дохи нюур).
ТУГАЛНУУДЫЕ ЭЛҮҮР ЭНХЭЭР ТҮЛЖҮҮЛХЭ (3-дахи нюур).
И. Бальдиров. — Агуухэ барилга тухай фильм (4-дэхи нюур).
М. Цыренов. — Культурно-гэгээрэлэй хүдэлмэри һайнаар ябуулагдана (4-дэхи нюур).
Ц. Бимбаев. — Ангуушадай элбэг ехэ олзо (4-дэхи нюур).
Корейдэхи событинууд (4-дэхи нюур).
Францийн национальна суглаанда (4-дэхи нюур).

АГИТАТОРНУУДАЙ ДҮЛЭТЭ ҮГЭ

Республикымнай бүхы аймагуудта ба городуудта ажалшадай депутадуудай аймагуудай, городской, районно, сельскэ, сомоной ба поселково Соведүүдтэ һунгаха һунгалтануудта бэлэдхэл үдэр ерэхэ бүри үргэдэнэ. Һунгуулиин округууд хаа хаанагүй эмхидхэгдэнхэй. Һунгуулиин Аймагай, Городской, Районно ба Окружной комиссинууд байгуулагданхай. Һунгалтын үдэрые нэрэтэй түрэтэйгөөр угтахын түлөө социалистическэ мүрысөөн предприятинуудта, колхозуудта, машинно-тракторна станцинуудта улам дэлгэржэ байна. Олонхи аймагуудай партийна организацинууд һунгагшадай дунда ниитэ-политическэ ехэхэн хүдэлмэри ябуулна. Энэ хүдэлмэридэ эрхим пропагандистнууд ба агитаторнууд хабаадуулагдана.

Һунгагшадай дунда агитационно-пропагандистска хүдэлмэри эмхидхэхэ тухай асуудалнууд партийна суглаанууд, агитаторнуудай зүблөөнүүд болон семинарнууд дээрэ зүбшэн хэлсэгдэнэ. Иволгын аймагай предприятинуудай ба колхозуудай парторганизацинуудай агитаторнуудай семинарнууд үнгэргэгдэбэ. Нютагай Соведүүдтэ һунгаха һунгалтануудтай дашарамдуулан агитколлективүүдэй урда табигдаһан зорилгонууд тус семинарнууд дээрэ зүбшэн хэлсэгдэһэн байна. Мүн иимэ семинарнууд Яруунын мяханай совхоздо, Кяхтын МТС-тэ, Бичурын аймагай Еланска долоон жэлэй һургуулида ба республикымнай бусад аймагуудта болобо.

Семинарнуудай һүүлээр олонхи агитколлективүүд һунгагшадай дунда ойлгууламжын хүдэлмэри үргэнөөр ябуулжа эхилбэ. Еланска долоон жэлэй һургуулиин партийна организациин агитколлектив һунгалтын урда тээхи агитацие муу бэшээр ябуулна. Даалгагдаһан участогуудтаа 11 багшанар-агитаторнууд хододоо ошожо, партиин XIX съездын түүхэтэ шиидхэбэринүүд тухай, советскэ һунгуулиин системэ тухай хөөрэлдөөнүүдые һунгагшадай дунда үнгэргэнэ. Тарбагатайн аймагай Ехэ-Куналей тосхоной агитаторнууд культурын хүдөөгэй байшан соо агитпункт тон аятайгаар түхеэрһэн байна. Саянтын МТС-эй партийна организациин агитколлектив һунгагшадай дунда угаа ехэ хүндэтэй болонхой. Һунгуулиин кампаниин түрүүшын үдэрнүүдһээ эхилжэ, тус агитколлективэй гэшүүд нютагай Соведүүдтэ һунгаха һунгалтанууд тухай Дүримые механизаторнуудта үргэнөөр ойлгуулжа эхилһэн байна. Агитаторнууд—главна агроном нүхэр Прокопьева, механик нүхэр Брянский гэгшэд политическэ хүдэлмэри ехэ шадамараар ябуулна.

Гэбэшье, олохон агитколлективүүд һунгалтын урда тээхи агитацие удааруулжа байна. Энэ дутагдал түбхын түрүүндэ Хориин ба Иволгын аймагуудай зарим колхозуудай партийна организацинуудай агитколлективүүдтэ хамаатай. Жэшээлхэдэ, Иволгын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ ба «Коминтерн» колхозуудай парторганизацинуудай агитколлективүүд ниитэ-политическэ хүдэлмэри ябуулха түсэб һүүлэй үе болотор табяадүй, үнэндөө һунгагшадай дунда политическэ ямаршье хүдэлмэри хэжэ эхилээдүй байба. Мүн тэрэшэлэн Хориин аймагай «Улаан Одон», «Родник», «Гигант» колхозуудай парторганизацинуудай агитколлективүүд һунгагшадай дунда агитационно-ниитын хүдэлмэри ёһотойгоор ябуулнагүй.

Мүнөө һунгуулиин кампаниин шухала шатань ерэбэ. Ажалшадай общественнууд ба общественнэ организацинууд һунгуулиин участково комиссинуудай составуудта өөһэдынгөө түлөөлэгшэдые дэбжүүлжэ эхилбэ. Уданшьегүй депутадуудта кандидадуудые дэбжүүлгэ эхилхэнь.

Һунгалтын урда тээхи эдэ шухала хэмжээ-ябуулганууды, мүн тэрэшэлэн һунгуулиин бүхы кампанииe амжалтатайгаар үнгэргэхэ шиидхэхы арга юуб гэхэдэ, һунгагшадай дунда агитационно-пропагандистска хүдэлмэрие улам үргэдхэхэ ба гүн гүнзэгы удхатай политическэ агитаци ябуулха хэрэг мүн. Һунгалтын урда тээхи агитацида партийна ба советскэ олон тоото эдэбхитэдые, городуудай болон хүдөө нютагуудтахи интеллигенцие үргэнөөр хабаадуулха шухала.

Бүхы хүн зоной дунда ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулагдаха ёһотой. Предприятинууд ба модо бэлэдхэлэй участогууд дээрэ, колхозууд ба МТС-үүдтэ, эмхи зургаанууд ба һуралсалай газарнуудта —хаа хаанагүй агитаторай дүлэтэ үгэ дуулдажа байха зэргэтэй. Эхэнэрнүүдэй ба залуушуулай дунда политическэ хүдэлмэри ябуулха хэрэгтэ тусгаар анхарал хандуулагдаха ёһотой.

Һунгуулиин кампанитай дашарамдуулан ябуулагдаха агитационно-пропагандистска хүдэлмэриин гол зорилгонуудынь юуб гэхэдэ, партиин XIX съездын материалнуудые, СССР-эй Конституцие ба РСФСР-эй болон Бурят-Монголой АССР-эй Конституцинуудые, советскэ гражданинуудай эрхэнүүдые ба уялгануудые, советскэ һунгуулиин хуулие, СССР дотор социализмын илалтануудай бүхэдэлхэйн-түүхэтэ удхашанарые үргэн ниитэ ажалшадта гүн гүнзэгыгөөр ойлгуулха шухала. Советскэ патриотизм ба советскэ обществын морально-политическэ нэгэдэлэй удхашанар тухай, дэлхэй дээрэ эгээн түрүү Советскэ демократи тухай, капиталистическэ байгуулалтынхиһаа советскэ общественнэ ба гүрэнэй байгуулалтын булюу һайн байһан тухай арад ниитэдэ агитаторнууд хэлэжэ үгэхэ зэргэтэй.

Бүхы советскэ арад шэнги манай республикын ажалшад уласхоорондын байдалай асуудалнуудаар ехэ һонирходог. Агитаторнууд болбол мүнөө үеын уласхоорондын байдал тухай, советскэ правительствын гадаадын политика тухай, бүхы оронуудта эб найрамдалай тала барігшадай хүдэлөөнэй үргажа ба улам бэхижэжэ байһан тухай һунгагшадта хөөрэжэ үгэхэ ёһотой.

Һунгагшадай дунда ниитэ-политическэ хүдэлмэри ябуулха зуураа, агитколлективүүд хадаа түрүүшын һунгалтануудай үеын дүй дүршэлые, политическэ агитациин бүхы арга методүүдые—газетэнүүдые, журналнуудые, номуудые, плакадуудые хэрэглэхэ, лекци, элидхэл болон хөөрэлдөөнүүдые олоор үнгэргэхэ, хамтаараа радио шагналга, кино харалга ба театрнуудта ошолго эмхидхэхэ уялгатай.

Бодото ажабайдалтай нигта холбоотойгоор, тодорхойгоор, зориг түгэсөөр ябуулагдаһан политическэ агитаци айхабтар ехэ хүсэтэй юм. Советскэ арадай илалтанууд тухай хөөрэхэдөө агитатор хадаа нютагай ажабайдалай жэшээ баримтануудые хэрэглэлсэхэ, өөрынгөө республикын, аймагай, колхозой, МТС-эй болон предприятиин амжалтанууд тухай хэлэжэ үгэхэ, сталинска табадахи табанжэлэй түсэбөөр хараалагдаһан ээлжээтэ зорилгонуудые амжалтатайгаар бэелүүлхэ хэрэгтэ ажалшадые уряалха зэргэтэй.

Агитатор бүхэн политическэ агитаци хэхэ мэргэжэл шадабари шудалха, агитацияа тодо һонороор хэхэ уялгатай. Ажалшадай асуһан бүхы асуудалнуудта гүйсэд харюу үгэхэ, тэдэнэй ойлгоогүй асуудалнуудые һайнаар ойлгуулха гээшэ агитатор бүхэнэй нангин уялга мүн. Агитаторай үнгэргэһэн хөөрэлдөөн бүхэниинь һунгагшадые һонирхуулха, тэдэнэй эдэбхи хэшээлые улам дээшэлүүлхэ ёһотой.

Һунгалтын урда тээхи агитациин амжалтань партийна организацинуудай хүдэлмэриһөө сум дулдыдаха байна. Һунгагшадай дунда агитационно-пропагандистска хүдэлмэри ябуулха хэрэгые партийна организаци бүхэн тодорхойгоор хүтэлбэрилхэ уялгатай.

Урдынхидаал адли, болохоёо байгаа һунгалтануудай үедэ коммунистнууд хадаа партийнабэшэ хүдэлмэришэдтэй, колхозникуудтай ба интеллигенцитэй нэгэ блогто орохо байна. Ажалшадай депутадуудай нютагай Соведүүдтэ һунгаха һунгалтануудай үедэ коммунистнууд ба партийнабэшэ хүнүүдэй сталинска блогой илалтые дахинаа туйлаха хэрэг хангаха гээшэ партийна организацинуудай ба тэдэнэй олон тоото агитаторнуудай шухала зорилго мүн.

Парторганизацинуудай секретарьнуудай ба агитаторнуудай семинар

Һаяхан Заиграй тосхондо аймагай центртэхи эмхи зургаануудай партийна эхин организацинуудай секретарьнуудай ба агитаторнуудай семинар үнгэргэгдэбэ.

Партиин XIX съездын материалнуудые ба нютагай Соведүүдтэ һунгаха һунгалтанууд тухай Дүримые ажалшадта хайшан гэжэ тайлбарилха тухай хэлсэгдээ.

КПСС-ЭЙ ОБКОМДО

Малай үбэлжэлгые үнгэргэхэ тухай КПСС-эй Обкомой II пленумэй тогтоолые КПСС-эй Заиграйн айкомой хангалтагүйгөөр дүүргэжэ байһан тухай

«Малай үбэлжэлгые үнгэргэлгэ ба малажалай хүдэлмэрилэгшэдэй дунда политическэ хүдэлмэри һайжаруулха талаар партийна организацинуудай зорилгонууд тухай» КПСС-эй Обкомой II пленумэй тогтоолые партиин Заиграйн айкомой хангалтагүйгөөр дүүргэжэ байһан тухай асуудалые һая КПСС-эй Обкомой бюро хаража үзэбэ.

Ниитын малажал хүгжөөлгые партиин айкомэй хангалтагүйгөөр хүтэлбэрилһэнэй эсэстэ аймагай колхозууд 1952 ондо гэжэ тогтоогдоһон гүрэнэй түсэбые дүүргээгүй байхаһаа гадна, 11 һарын турша соо малаа тон олоор гаргашалһан байна. Аймагай колхозууд гүрэндэ малажалай продуктнуудые тушааха түсэбөө дүүргээгүй. Гүрэндэ харша нимэ практика гаргаһан колхозуудай хүтэлбэрилэгшэдые харюусалгада хабаадуулхын тула КПСС-эй айком ба аймгүйсэдком зохихо хэмжээнүүдые абанагүй.

Олон колхозуудта малай үбэлжэлгэ эмхигүйгөөр үнгэргэгдэжэ байна, мал гарзалуулагдана ба ехээр тураагдана. Малайнь нилээд олониинь мүнөө дундаһаа доошо шадалтай ба туранхай.

Колхозуудта малай харууһалга ба эдеэлүүлгэ тон муугаар эмхидхэгдэнхэй. Фермэнүүдтэ малажалай бригадануудай хүдэлмэриин үдэрэй гурим тогтоогдоогүй. Сталинай (Доодо Курбын сельсовет), Ленинэй (Ацагадай сельсовет), Энгельсын ба Маленковой нэрэмжэтэ колхозуудта малынь уйтан ба дулаалагдаагүй байрануудта байна. Шэнэ түл байлгаха байрануудаар колхозууд илангаяа мууса хангагданхай. Сталинай нэрэмжэтэ колхоздо байрын 6—8 квадратна метр талмайда 70 толгой хүрэтэр хурьгад байлгагдана.

Үбһэ тэжээлээр малнуудай мууса хангагдаһан болобошье, КПСС-эй айком ба аймгүйсэдком соломо һурилэлгэ ба тэжээл зүбөөр гаргашалга эмхидхэхын тула зохихо хэмжээнүүдые абаагүй. Колхозууд тэжээл уридшалан буйлуулангүйгөөр малдаа эдюулнэ, фермэнүүдтэ кормушканууд ба яслинууд түхеэрэгдөөгүй, олон колхозуудта бии байһан кормозапарнигууд ба тэжээл үйрүүлхэ машинанууд ашаглагданагүй. Тэжээлэй тоо бүридхэл муугаар табигданхай. «1-ое Мая» Димитровэй, Сталинай (Дээдэ Илькын сельсовет), Энгельсын нэрэмжэтэ колхозуудта үбһэ тэжээл фермэнүүдые даагшад болон фуражирнуудай харюусалгада мүнөө хүрэтэрөө тушаагдаагүй, тэжээл гаргашалха һара бүриин түсэб зохёогдоогүй, тэжээл ямаршье тоо бүридхэлгүйгөөр гаргашалагдана. Малай уһалуури муугаар эмхидхэгдэнхэй. 18 партсъездын, Орджоникидзын, Энгельсын нэрэмжэтэ колхозуудта уһалууринууд түхеэрэгдээгүй байха юм.

Малажалай фермэнүүд кадрнуудаар хүсэд бүридхэгдөөгүй.

Малажалай хүдэлмэрилэгшэдэй дунда зоотехническэ һуралсал муугаар эмхидхэгдэнхэй.

Малажалай хүдэлмэрилэгшэдтэ культурно-ажабайдалай зохистой услови байгуулхын түлөө КПСС-эй айком ба аймгүйсэдком хүсэд оролдолго гарганагүй. Малажалай хүдэлмэрилэгшэд ариг сэбэрэй талаар муу байдалда, уйтан ба муугаар заһагдаһан байрануудта байна, дулаан гутал хубсаһаар хүсэд хангагдаагүй, түрүүшын хэрэглэлэй эд товарнуудай нүүдэл наймаан эмхидхэгдээгүй.

КПСС-эй айком болбол малажалай хүдэлмэрилэгшэдэй дунда ниитэ-политическэ ба культурно-гэгээрэлэй хүдэлмэринүүдые эмхидхэхэ талаар шухала хэмжээнүүдые абаагүй, партиин XIX съездын материалнуудые ойлгуулха хүдэлмэри хангалтагүйгөөр эмхидхэнэ. Энгельсын, 18 партсъездын, Сталинай (Доодо Курбын сельсовет) нэрэмжэтэ, «1-ое мая» колхозуудай фермэнүүдтэ газетэнүүд абаашагданагүй, агитаторнууд хүдэлмэрилнэгүй. Олонхи фермэнүүдтэ улаан булангууд, библиотекэнүүд харуулан ойлгуулха агитаци байхагүй. Бии байгаа радиоприёмнигууд хүдэлмэрилнэгүй. Олонхи колхозуудта малажалай хүдэлмэрилэгшэдэй дунда социалистическэ мүрысөөн эмхидхэгдээгүй байха юм. Социалистическэ уялгануудые абаһан газарта тэдэнэй дүүргэлтые шалгалга эмхидхэгдэнэгүй, шалгалта ёһо тэдыгээр хэгдэнэ.

Эдэ бүхы дутагдалнуудые тэмдэглэхэ зуураа КПСС-эй Обкомой бюро иигэжэ **тогтообо:**

1. «Малай үбэлжэлгые үнгэргэлгэ ба малажалай хүдэлмэрилэгшэдэй дунда политическэ хүдэлмэри һайжаруулха талаар партийна организацинуудай зорилгонууд тухай» КПСС-эй Обкомой II пленумэй тогтоолые хангалтагүйгөөр дүүргэжэ байһан тухайнь, колхозуудта малай үбэлжэлгые үнгэргэлгын талаар ехэ дутагдалнуудые гаргаһан тухайнь КПСС-эй Заиграйн айкомдо зааха.

2. Бии байһан тэжээлнүүдые зүбөөр хэрэглэхэ, малай харууһалга ба эдеэлүүлгые һайжаруулха, мүн тэрэшэлэн туранхай ба тамир шадал багатай бүхы малнуудые амяарань һүрэгүүд болгон таһалжа, тэдээндэ харууһалга ба тэжээлгын һайн услови байгуулха хүдэлмэри эмхидхэхэ зэргээр колхозуудта малай гарзалха ябадал болюулха тушаа эрид хэмжээнүүдые абахыень КПСС-эй айкомһоо (нүхэр Черных) ба аймгүйсэдкомһоо (нүхэр Стулев) эрихэ.

3. Бүхы колхозуудта бүдүүн, шэмэтэ ба концентрированнэ тэжээлнүүдэй тоо бүридхэлые ёһотоор гуримшуулха, һайнаар хадагалха ба зүбөөр гаргашалха хүдэлмэри эмхидхэхыень КПСС-эй айком ба аймгүйсэдкомые уялгалха. Фермэ бүхэндэ нэгэ һараһаа бага бэшэ болзор соо хүрэхэ бүдүүн тэжээлэй запас байгуулхые бодомжолон, 1953 оной январиин 15 болотор малай үбэлжэлгын газарнуудта тэжээл шэрэхэ ябадал хангаха. Бүдүүн, шэмэтэ ба концентрированнэ бүхы тэжээл заабол буйлуулагдажа малда эдюулэгдэхэ ёһотой гэжэ тогтоохо; колхозуудта бүдүүн тэжээл үйрүүлэн хэршэхэ хүдэлмэридэ МТС-үүдые үргэнөөр хабаадуулха. Тэжээлнүүдые кормушканууд ба яслинуудта хэнгүйгөөр малда эдюулхэ ябадал хорихо.

4. Һара бүриин баталагдаһан түсэбэй ёһоор тэжээлэй хэр зэргэ зүбөөр гаргашалагдажа байһанийе колхозуудай шалгалтын комиссинуудтай хамта һарадаа 2 дахинһаа үсөөн бэшэ шалгаха, тэрэнэйнгээ дүнгүүдые колхозуудай правлениинүүдэй заседанинууд дээрэ малажалай фермэнүүдэй хүдэлмэрилэгшэдэй хабаадалгатайгаар хаража үзэхэ ябадалые зоотехнигүүдтэ, ветеринарна хүдэлмэрилэгшэд болон агрономуудта даалгахыень аймгүйсэдком ба партиин айкомые уялгалха. Колхозуудта тэжээл гаргашалгын асуудалые гүйсэдкомой заседанинууд ба партиин айкомой бюро дээрэ саг үргэлжэ харан хэлсэжэ байха.

5. Үнеэдэй, хонидой ба гахайнуудай түрэжэ эхилхэ үе болотор малажалай бүхы фермэнүүдтэ түрэлгын дулаан байрануудые, мүн тэрэшэлэн гараһан түлнүүдые байлгаха байрануудые хүсэд дүүрэнээр бэлэдхэхэ. Тиихын тула шэнэ байрануудай, илангаяа нарай малай байрануудай барилгые, хуушан байрануудай заһабарилгые түргэнөөр дүүргэхэ хэмжээнүүдые абахыень партиин айком ба аймгүйсэдкомһоо эрихэ.

6. Малажалай бригадануудые һаалишад, тугалшад, хонишод, гахайшад, малшадаар хүсэлдүүлэн бүридхэхэ, тиихэдээ малажалай талаар дүй дүршэлтэй эрхим колхозникуудые эдэ хүдэлмэридэ эльгээхэ хэмжээнүүдые абахыень КПСС-эй айком ба аймгүйсэдкомые уялгалха. Малажалай бригадануудта кадрнуудай олоор һэлгэгдэдэгынь болюулха, тэдэнэй культурно-ажабайдалай условие һайжаруулха.

Малажалай хүдэлмэрилэгшэдэй ажалай эмхидхэл ба түлэбэрие эрид һайжаруулха; абаһан продукциин ба малаа тобир тарганаар, бүрин бүтэнөөр харууһалһанайнь зэргээр ажалта үдэр саг соонь бэшэлгые зүбөөр эмхидхэхэ хэрэгтэ, мүн тэрэшэлэн ашаг шэмэ абаха, түлнүүдые түлжүүлхэ ба томо мал харууһалха даабаринуудые үлүүлэн дүүргэһэнэйнь түлөө ажалай нэмэлтэ түлэбэри саг соонь үгэхэ хэрэгтэ онсо анхарал хандуулха.

7. Малажалда хүдэлмэрилхын тула коммунистнууд ба комсомолецуудые нэмэжэ эльгээхыень, дааһан хэрэгэйнгээ түлөө тэдэнэй харюусалгые дээшэлүүлхыень КПСС-эй айком ба колхозуудай партийна эхин организацинуудые уялгалха. Малажалай хүдэлмэрилэгшэдэй дунда ниитэ-политическэ хүдэлмэри һайжаруулха, агитколлективүүдэй, улаан булангуудай хүдэлмэрие һайжаруулха, тэдэниие газетэнүүд ба литературaар хангаха. Малажалай хүдэлмэрилэгшэдтэ лекцинүүд ба элидхэлнүүдые саг үргэлжэ уншаха ябадал эмхидхэхэ, энэ хүдэлмэридэ аймагай партийна ба советскэ эдэбхитэдые, мүн тэрэшэлэн хүдөөгэй интеллигенцие үргэнөөр элсүүлхэ. Малшадай дунда политическэ хүдэлмэриин хэр зэргэ ябуулагдажа байһан тухай асуудалнуудые партийна суглаанууд болон партиин айкомэй бюро дээрэ саг үргэлжэ анхаран хэлсэжэ байха. Малай үбэлжэлгые амжалтатайгаар үнгэргэхын ба колхоз бүхэндэ ниитын малые бүрин бүтэнөөр байлгахын түлөө колхозууд, фермэнүүд болон малажалай хүдэлмэрилэгшэдэй хоорондо социалистическэ мүрысөө үргэнөөр эмхидхэхэ, мүрысөөнэй дүнгүүдые саг үргэлжэ гаргаха ба тэдэниие малажалай хүдэлмэрилэгшэдэй суглаанууд дээрэ үргэнөөр зүбшэн хэлсэлгэ хангаха.

Һунгагшадай захяагаар...

Нютагай Соведүүдтэ һунгаха һунгуулиин кампаниин түлэг дундаа мүнөө ябажа байһан энэ үедэ Загастайн сомоной Соведэй түрүүлэгшэ нүхэр Тубанов үдэр һүнигүй ажаллажа байна.

Хүдөө нютагай, колхозой ажабайдалай бүхы асуудалнуудта анхаралаа табиха, ажахын ба культурын талаар жэл соо туйлаһан амжалтануудай дүн гаргаха, ушарһан дутуу дундануудые элирүүлхэ гэхэһээ абаад, бусад асуудалнууд барагдаха бэшэ.

Илангаяа эдэ үдэрнүүдтэ колхозникууд олон янзын асуудалнуудые элирүүлхээ Бальчин Тубановта ерэдэг болоо. Түрүүлэгшэдээ ерэһэн лэ хүн хангалтатай харюу, туһаламжа абажа ошодог.

Бальчин Бадмаевич Тубанов болбол депутат болгогдожо һунгагдаһанһаа хойшо арад зоной алба хэгшэнь болоо гээшэб гэжэ зүрхэндөө бүхөөр хадуун абаһан юм. Депутат болгогдоһон сагһаа эхилээд, сомоной Соведэй түрүүлэгшээр хүдэлмэрилһэнөө, ямар бэрхэшээлнүүдтэй ушарһанаа, арад зоной найдабарие дүүргэхын түлөө шадал соогоо оролдоһоноо дууһыень һанаандаа оруулна...

Удангүй һунгагшадайнгаа урда тоосохо ёһотой байна. Бальчин Бадмаевичын ажал-ябуулгын зарим тэды жэшээнүүдые сомсоведэй ба тэрэнэй эдэбхитэдэй хүдэлмэри дээрэһээ хараад үзээебди.

Ажалшадай депутадуудай Загастайн сомоной Совет хадаа ажал хүдэлмэреэ ябуулхадаа хододоо хүдөөгэй эдэбхитэдтэ түшэглэдэг юм. Тус эдэбхитэд сесси гү, али гүйсэдком дээрэ табигдаха асуудалнуудые бүхы талаһаань бэлэдхэхэлэ хабаадалсадаг, илангаяа Соведэй шиидхэбэринүүдые бодото хэрэг дээрэ бэелүүлхэдэнь туһалдаг.

Хүдөө нютагуудта ажахые ба культурые хүгжөөхэ талаар сомоной Соведэй ябуулһан хүдэлмэридэ депутадууд ба саг үргэлжын комиссинуудай гэшүүд эдэбхитэйгээр хабаададаг юм. Загастайн сомоной Совет болбол илангаяа культурно-гэгээрэлэй эмхи зургаануудай хүдэлмэридэ анхаралаа табидаг. Жэшээлхэдэ, нёдондо үбэл сомоной Соведэй сесси дээрэ уншалгын байшангай тоосоото элидхэл шагнагдаһан байгаа. Энэ асуудалые БМАССР-эй Верховно Соведэй депутат Рабдан Очиров бэлэдхэһэн юм. Избачын тоосоото элидхэлэй һүүлээр уншалгын байшангай ажал хүдэлмэриин дутуу дунданууд хатуугаар шүүмжэлэгдэһэн байгаа. Сомоной Соведэй депутадууд уншалгын байшангай хүдэлмэрие һайжаруулха тухай зүбтэй зүйтэй дурадхалнуудые оруулжа, тусхай шиидхэбэри гаргаһан байна. Тэрэ гэһэнһээ хойшо Загастайн уншалгын байшангай хүдэлмэри һайжаржа, энэ нютагай культурно-гэгээрэлэй ёһотой гуламтань болоо.

Загастайн сомоной Совет хадаа һургуулинуудайшье хүдэлмэридэ анхаралаа табижа байдаг.

Нэгэтэ багшанарай суглаан дээрэ сульфатна заводой дэргэдэхи һургуули уһа ба түлеэгээр хангагдаагүй гэжэ элирүүлэгдээ. Энэ мэдээе дууламсаараа нүхэр Тубанов һургуулие гүйсэд хангаха хэмжээ абажа шадаа.

Сомсовет, тэрэнэй түрүүлэгшэ Тубанов өөрөө һургуулиин ажал хүдэлмэридэ ходо анхаралаа табидаг.

Һуралсалай четвертиин дүүрэхэлээр һурагшадай успеваемость тухай тоосохоор эхин һургуулие даагшанар дуудагдадаг байна. Энэ асуудал хадаа сомсоведэй сесси дээрэшье ходо табигдажа байдаг. Үхибүүдые хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ хангалтагүйгөөр хандадаг түрэлхидтэй Тубанов өөрөө хөөрэлдөө хэжэ, хэмжээ абажа байдаг юм.

Ажалшадай депутадуудай Загастайн сомоной Совет малай үбэлжэлгын хэр зэргээр үнгэргэгдэжэ байһан тухай, ерэхэ хабарай тарилгада бэлэдхэлые шалгаха тухай, ажалшадай элүүр энхые сахиха тухай, малшадай ажабайдал тухай болон элдэб асуудалнуудые зүбшэн хэлсэдэг.

Юһэдэхи жэлээ Загастайн сомоной Соведые коммунист Бальчин Тубанов хүтэлбэрилжэ байна. Хүдэлмэриинь эгээ һайн тала юуб гэхэдэ, хуули ёһон болгожо гаргаһан сомонойнгоо Соведэй шиидхэбэринүүдэй гүйсэдхэлые саг үргэлжэ хинан шалгажа байдаг.

Бальчин Тубанов болбол арад зоной, һунгагшадайнгаа захяа найдабарие дүүргэхын тула бүхы шадабари, дүй дүршэлөө гаргажа хүдэлмэрилдэг байна.

Мүнөө нютагай Соведүүдтэ һунгаха һунгалтануудта бэлэдхэхэ үедэ Бальчин Тубановай хүдэлмэри бүри ехэ болоо.

Мэнэ һаяхан Бальчин Тубанов сомсоведэй депутат Дамдин Дармаевич Очировтай хамта ябажа, колхозуудай малай үбэлжэлгын байдалые шалгаа.

Депутадууд хадаа гүүртэнүүдые даагшанартай, хонишодтой, һаалишадтай хөөрэлдэжэ, тэдэнэй һонирхоһон асуудалнуудта тодорхой харюу үгөө.

Энэ сомоной Сталинай ба Молотовой нэрэмжэтэ колхозуудай ниитын адуу мал тобир тарганаар мүнөө ондо орожо байна. Элэ колхозуудай адуу мал жэл ерэхэ бүри олошорно. Гансахан Сталинай нэрэмжэтэ колхоз хамта дээрээ 22 мянга гаран толгой адуу малтай болонхой.

—Колхозой сабшалан һайжаруулхын түлөө анхарал оролдолго гаргаһанаймнай ашa үрэ энэ харагдажа байна гээшэ ха,—гэжэ депутат Очиров энэ шалгалтын һүүлээр хэлэбэ.

—Зүб даа, манай луговодууд нёдондо жэл гүйсэд хүрэхөөр үбһэ абаа,—гээд Бальчин Тубанов харюудань хэлэнэ. Тэрэ хадаа туйлаһан амжалтаараа толгойгоо эрьедэггүй хүн юм. XIX съездын шиидхэбэрине дүүргэхэ хэрэгтэ бүхы депутадуудаа, эдэбхитэдээ элсүүлнэ.

И. Тугутов.

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ

Колхозуудые эмхидхэлэй-ажахын талаар саашадань бэхижүүлхэ

(Партиин Ториин айкомой пленумһээ)

Колхозуудые эмхидхэлэй-ажахын талаар бэхижүүлхэ тухай асуудал КПСС-эй Ториин айкомой пленум дээрэ һаяхан зүбшэн хэлсэгдээ. Энэ асуудалаар КПСС-эй айкомой секретарь нүхэр Киреев элидхэл хэһэн байна.

Колхозуудые эмхидхэлэй-ажахын талаар бэхижүүлхэ хэрэгтэ зарим тэды амжалтануудай туйлагдаһан тухай элидхэлшэ ба үгэ хэлэгшэд тэмдэглэһэн байна.

Ниитынгээ малажал хүгжөөхэ пёдондо жэлэйнгээ түсэбые бүхы түрэлэй малаар аймагай олонхи колхозууд болзорһоонь урид дүүргээ. Ороoһо тариянай ургаса 1946 онойхитой сасуулбал хоёр дахин дээшэлһэн байна.

Гэхэтэй хамта, колхозуудай арга боломжонуудай хүсэд элирүүлэгдээгүй ба ашаглагдаагүй байһанинь элитэ.

Аймгүйсэдкомой хүдөө ажахын таһагые даагша нүхэр Дамбаев, Молотовой нэрэмжэтэ колхозой парторганизациин секретарь нүхэр Буянтуев ба бусад колхозуудые эмхидхэлэй-ажахын талаар бэхижүүлхэ хэрэгтэ түйлагдаһан зарим амжалтанууд тухай хэлэһэн байнад.

Хүдөө ажахын артельнүүдые эмхидхэлэй-ажахын талаар саашадань бэхижүүлхэ хэмжээнүүдые аймагай бүхы колхозууд үнгэрэгшэ жэлдэ хараалһан байха юм. Эдэ хэмжээ-нүүлгэнүүдые «Заветы Ильича», Молотовой нэрэмжэтэ колхозуудай правленинүүд ба партийна организацинууд шадамараар бэелүүлээ. Эдэ колхозуудта эмхидхэлэй горьтой хүдэлмэри хэгдээ. Ажалай эмхидхэл ба журам һайжаруулха хэмжээнүүд нэн түрүүн абтаһан байгаа. Колхозникуудай ажалые зүбөөр нормировалха, бүридхэхэ, түлэбэриень гүйсэдхүүлхэ хэмжээнүүд абтаһан байна. Үйлэдбэриин гол единицэнүүд болохо тариянажалай бригаданууд ба малажалай фермэнүүд нилээд бэхижүүлэгдээ. Бригаданууд ба фермэнүүдэй состав саг үргэлжын болонхой, мори унаа ба зэр зэмсэг даалгажа үгтэнхэй. Бригадануудта тариянай газарнууд даалган үгтэнхэй. Фермэ ба бригадануудые эдэ колхозуудай правленинүүд болон партийна эхин организацинууд һайнаар хүтэлбэрилдэг, хаһа саг соонь зохихо туһаламжа үзүүлжэ байдаг. Партийна организацинуудынь фермэ ба бригадануудта коммунистнуудаа зүбөөр хубаарилан табидаг, правленинүүдэйнгээ ажахын ябуулгые хинажа байдаг. Колхозуудаа эмхидхэлэй-ажахын талаар саашадань бэхижүүлхэ тухай асуудалнуудые партийна суглаанууд дээрэ зүбшэн хэлсэжэ, арга боломжонуудаа элирүүлэн, тэдэниие ашаглаха хэмжээнүүдые абадаг байна. Эдэ партийна организацинууд ниитэ-политическэ хүдэлмэри үргэнөөр ябуулна. Колхозуудай сабшалан, хадалан һайжаруулха, үйлэдбэриин ба малай байрануудые бариха хэмжээнүүд абтана. Эдэ бүгэдын ашаар дурсагдаһан колхозууд адуу мал үсхэбэрилхэ түсэбөө амжалтатайгаар дүүргэһэн, ашаг шэмэ үгэлгыень нилээд дээшэлүүлһэн байна. Тиихэлээ орооһото культурануудай ургасые нилээд ехээр дээшэлүүлээ.

Тэрэшэлэн, «Улаан Бургалтай» ба бусад зарим колхозуудай партийна организацинууд энэ талаар бага бэшэ хүдэлмэри хэһэн байна.

Үйлэдбэриингөө түсэбүүдые амжалтатайгаар дүүргэлгэ хадаа хубаагдахагүй фонднуудаа ехэ болгохо арга эдэ колхозуудта олгоо. Молотовой нэрэмжэтэ хүдөө ажахын артель электростанци, радиоузел бариһан, пилорама тодхоһон байна. Энэ хадаа ажал ехэтэй хүдэлмэринүүдые механизацилха, колхозникуудай культурно-ажаһуудалай услови һайжаруулха арга олгоһон байна.

Тиихэтэй хамта колхозуудые эмхидхэлэй-ажахын талаар бэхижүүлхэ хэрэгтэ ехэ дутуунуудай бии байһан тухай үгэ хэлэгшэд нүхэд Петушинова, Шатуев, Федотова, Сергеев болон бусад хэлэһэн байха юм.

Колхозно ажабайдалай үндэһэн хуули болохо хүдөө ажахын артелиин Устав эбдэхэ ябадалые усадхаха бодото хэмжээнүүд үшөө зарим колхозуудта абтадаггүй байна. Ленинэй ба Свердловэй нэрэмжэтэ, «Коммунизм» ба «Улаан-Тори» колхозуудта ажалай журам үшөө һула байһаар. Бригаданууд ба фермэнүүдтэ хүдэлмэрилжэ байгшад ходолоо һэлгэгдэнэ. Ажалай бүридхэл муугаар табигданхай. Ажалта үдэр үлүү олоор гаргашалагдана. Колхозоо эмхидхэлэй-ажахын талаар бэхижүүлхэ хэрэгтэ «Путь Ленина», Ленинэй ба Сталинай нэрэмжэтэ хүдөө ажахын артельнүүдэй правленинүүд ба партийна организацинууд бага анхарал табина.

Колхозно экономикые бэхижүүлхэ хэрэгтэ бэлэдхэл һайнтай кадрнууд ехэ үүргэ дүүргэхэ байна. Гэхэ зуура, партиин айком, партийна эхин организацинууд колхозно кадрнуудые бэлэдхэхэ ба хүмүүжүүлхэ асуудалые ёһотойгоор шиидхэнэгүй. Сталинай нэрэмжэтэ колхоздо агротехкружок намар эмхидхэгдэжэ, колхозно үйлэдбэриин түрүүшүүл тэрээндэ бэшүүлһэн байгаа. Гэбэшье, мэргэжэлтэй багшанарые Бургалтайн МТС-эй дирекциин томилоогүй дээрэһээ занятинь болодоггүй байна. Мүн механизаторска кадрнуудые бэлэдхэхэ хүдэлмэри һулаар табигданхай. Тиихэдэ, аймагай МТС-үүдэй хүтэлбэрилэгшэд илангаяа малажалай ажал ехэтэй хүдэлмэриие механизацилха асуудал дутамагаар шиидхэнэ.

Малай типовой байрануудые бариха, малай харууһалга ба эдеэшүүлгыень һайжаруулха, хабарай тарилгада бэлэдхэхэ хүдэлмэринүүдэй зарим колхозуудта һулаар ябуулагдадаг тухай пленум дээрэ тэмдэглэгдээ.

Эдэ бүгэдэ юун дээрэһээ болооб гэхэдэ, партиин айком, аймсоведэй гүйсэдком болон колхозуудай правленинүүд ба партийна эхин организацинууд хүдөө ажахын артельнүүдэй ниитын ажахые хүгжөөхэ, тэдэниие эмхидхэлэй-ажахын талаар бэхижүүлхэ асуудалнуудта үшөө бага анхарал табина. Иимэ асуудалнууд партийна суглаанууд дээрэ үсөөнөөр зүбшэн хэлсэгдэнэ. Колхозуудай ажахын олзо доход ехэтэй һалбаринууд дутамагаар хүгжөөгдэнэ. Гадна, партийна организацинууд партийно-эмхидхэлэй ба политическэ хүдэлмэри һулаар ябуулна.

Аймагай ажалшад партиин XIX съездын шиидхэбэринүүдые угаа ехэ политическэ ба ажалай дэбжэлтэтэйгээр угтаа. Энэ дэбжэлтые толгойлон, артельнэ ажахыгаа саашадань бэхижүүлхэ хэрэгтэ колхозникуудай хүсэлэлые залан шэглүүлхэ гээшэ табадахи табанжэлэй түсэбые амжалтатайгаар дүүргэхэ шухала нүхэсэл болоно гэжэ пленум тэмдэглээ.

Зүбшэн хэлсэһэн асуудалаараа пленум болбол дэлгэрэнгы тогтоол гаргаа.

Пропагандистнуудай семинарнууд

ХОРИ. Партиин Хориин айкомой дэргэдэ кружогуудай ба политһургуулинуудай хүтэлбэрилэгшэдэй хоёр үдэрэй семинар болобо. Партиин XIX съездын түгэсхэлэй заседани дээрэ нүхэр Сталинай хэлэһэн үгэ тухай, «СССР дотор социализмын экономическа проблемэнүүд» гэжэ тэрэнэй гайхамшагта зохёол тухай, мүн партиин ЦК-гэй хүдэлмэри тушаа нүхэр Маленковой хэһэн тоосоото элидхэл тухай лекцинүүдые тус семинарта хабаадагшад шагнаба. Эдэ лекцинүүдые партиин обкомой түлөөлэгшэ нүхэр Оршанский уншаһан байна.

Энэ семинарта хамта 60-аад хүн хабаадалсаа.

П. Содбоев.

Аймагай Соведүүдэй сессинүүд

ЦАКИР. Һаяхан ажалшадай депутадуудай Закаменай аймсоведэй сесси болобо. Худалдаа наймаанай хүдэлмэриие аймаг дотороо һайжаруулха тухай асуудал зүбшэн хэлсэбэ.

Сесси хадаа эд хэрэглэгшэдэй кооперациин хүдэлмэриин ехэ дутуунуудые элирүүлһэн байна. Аймагай худалдаа наймаанай организацинууд ажалшадай эрилтэнүүдые һайнаар шэнжэлэн үзэнэгүй. 1952 оной фондоор хараалагдаһан 350 мянган түхэригэй эд товарые Буркоопсоюзай базаһаа эд хэрэглэгшэдэй коопераци асаржа шадаагүй байба. Колхозно ниитые, илангаяа малшадые эд товараар хангаха хэрэгтэ худалдаа наймаанай зарим хүдэлмэрилэгшэд ёһотой анхарал табинагүй гэжэ сесси дээрэ тэмдэглэгдэбэ.

Сесси болбол эдэ бүхы дутуунуудые усадхаха хэмжээнүүдые хараалһан шиидхэбэри батала абаа.

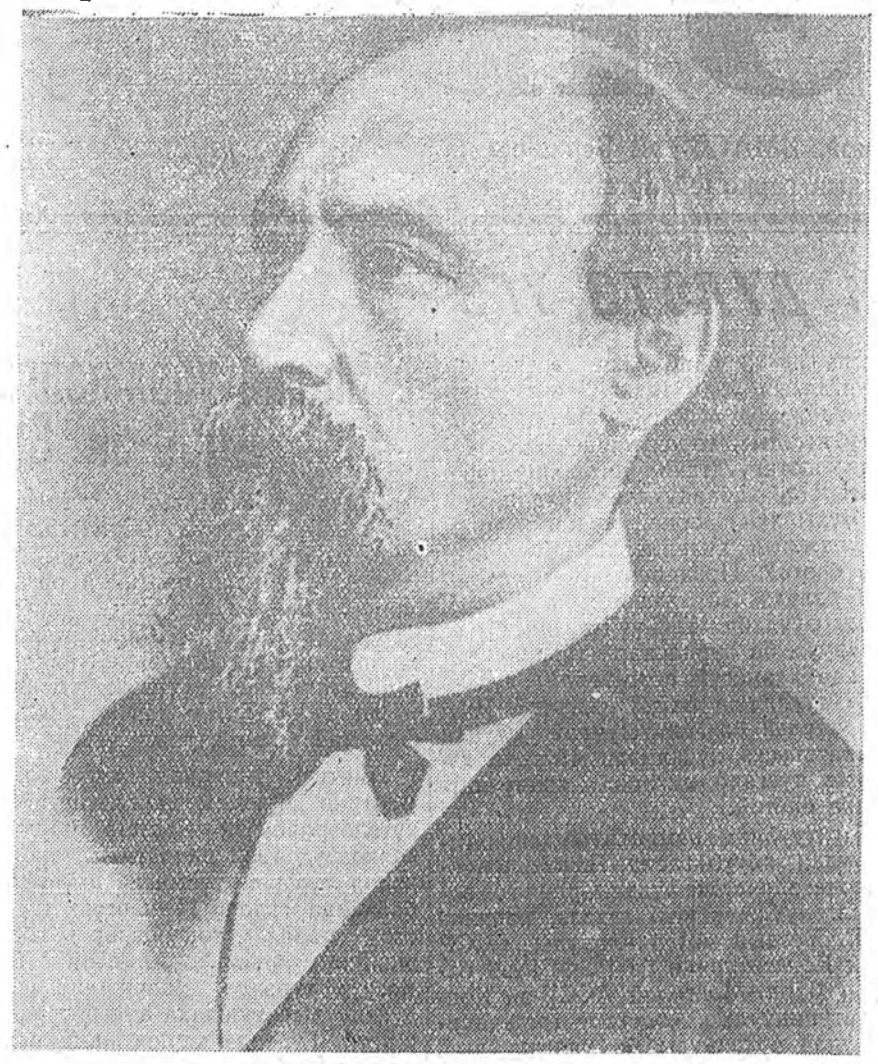
* * *

ХЭЖЭНГЭ. Ажалшадай депутадуудай Хэжэнгын аймсоведэй сесси боложо, аймагай колхозуудта малай ба үйлэдбэриин бусад барилгануудай хэр зэргэ баригдажа байһан тухай асуудал табигдаһан байна. Энэ асуудалаар аймгүйсэдкомой түрүүлэгшэ нүхэр Холбоев элидхэл хэбэ.

Сесси хадаа зүбшэн хэлсэһэн асуудалаараа дэлгэрэнгы шиидхэбэри батала абаа.

Н. А. Некрасовай нүгшэһөөр 75 жэлэй ойдо

#Ород арадай гайхамшагта поэт

Владимир Ильич Ленин «Россидахи хүдэлмэришэдэй хэблэлэй түүхэһээ» гэһэн статья соогоо Россидахи сүлөөлэлгын хүдэлөөн хадаа ородой обществын гурбан гол класуудта тудалдаһан гурбан гол шатануудые: дворянска, разночинскагү, али буржуазно-демократическа ба пролетарска шатануудые дабажа гараа гэһэн байна.

Николай Алексеевич Некрасов болбол Россидахи энэ сүлөөлэлгын хүдэлөөнэй хоёрдохи шатадань хамаадана.Ород ороной гайхамшагта поэт, бэлигтэ критик, эрхим журналист Некрасов хадаа бүхы наһаяаород арадай сүлөөрэлгын түлөө, тэрэнэй жаргалта байдалай түлөө зорюулаа. Ородой түрүүшын революционно демократ Радищевай, декабристнуудай идеологуудай нэгэн, ородой агуехэ национальна поэт Пушкинай заншалые дээрэ үргэн, Белинский, Чернышевский, Добролюбов, Салтыков-Щедрин гэгшэдтэй нэгэн хамта өөрынгөө «Современник» ба «Эсэгэ ороной тэмдэглэлнүүд» гэһэн журналнууд соогоо революционно-демократическа хараа шугам ябуулжа хаанта засагтай, дворян, помещигүүдтэй бүхы хүсөөрөө тэмсэһэн байна. Иимэһээл Некрасов болбол сүлөөтэ советскэ ороной арад бүхэнэй һанаа сэдьхэлые татажа, тэдэнэй хүндэлэлые хүлеэнэ....

Николай Алексеевич Некрасов 1821 оной декабриин 4-дэ Подольско губерниин Юзвина гэжэ газарта түрөө һэн. Тэрэнэй гурбатай байхада гэртэхининь Ярославска губерни зөөжэ ерэбэ. Эндэ, агуехэ ород мүрэн Волгын эрьедэ, Некрасов бага наһаяа үнгэргэбэ. Эгээл эндэ крепостническа Россиин арад зоной зоболонто байдалтай тэрэ танилсаа. Тиихын Волга мүрэниие Некрасов хадаа «барлагшалга, гуниглалгын мүрэн» гэжэ нэрлээ һэн.

1840 ондо Некрасов өөрынгөө түрүүшын шүлэгүүдэй сборнигые хэблэбэ. Тэдэ шүлэгүүдтэнь Бенедиктов, Жуковский гэхэ мэтын поэдүүд-романтигуудай нүлөө ехэ байһандань залуу поэт арад ниитын зүгһөө анхаралтай һайшаал абаагүй. Өөрөөшье Некрасов тэдэ шүлэгүүдээ залуу наһанайм эндүүрэл гэжэ тоолоһон байна.

Николай Алексеевич Некрасов хадаа тариашадай хүндэ байдалые мэдэхэһээ гадна, столицын үгытэйшүүлэй зоболониие хоёр нюдөөрөө нэбтэ хаража, сэдьхэлэйнгээ оёорто хадагалаа. Россиин агуехэ критик Белинскиин зохёолнуудтай танилсажа, тэрэнэй агуехэ хэрэгэй түлөө тэмсэжэ ябаһыень бэедээ нүлөө болгон абажа, Чернышевский ба Добролюбовай халуун дэмжэлгэтэйгээр Некрасов хадаа арадайнгаа түлөө тэмсэһэн түрүү зохёолшын үүргые дүүргэхэ замда батаар ороо һэн. Чернышевскиин талада тэрэ хэтэдээ жагсажа, революционно демократиин үндэр трибунаһаа хаанта-крепостническа байгуулгые аршалаашад болохо либералнуудые ба засагай хуули зургаанай чиновнигууд болон албан хойрог этэгээдүүдые, абалга эдилгэ абаашадые шабар шархи болоторынь өөрынгөө зохёолнуудаар сохижо эхилээ һэн. Энэншье буруу бэшэ. Некрасов 1846 ондо бэшэһэн «Эхэ орон» гэжэ шүлэг соогоо өөрынгөө эсэгэнэрэй бүхы наһаяа үрэгүй, хооһон, найр наадаар, архи тамхяар, богоол барлагуудай хүлһэ шуһые һорон үнгэргэһые элирүүлэн гаргажа, өөрынгөө помещик бүлэдэ түрэһые эшэн тэмдэглэжэ:

«...Эндэ түрэхэ табисууртай
байгаа һэм,
Эндэ тэмсэжэ, үзэн ядажа һураа
һэм...»

гэжэ сэдьхэл дүүрэнээр бэшэнэ. Эндэ түрэһэн угаа буруушаан хаяжа, эндэ олоһон үзэн ядалгаа арадай дайсадай урдаһаа поэт шэглүүлээ һэн.

1847 ондо Некрасов Панаевтай хамта «Современник» гэжэ журналые хэблэжэ эхилбэ. Энэ журналай идейнэ хүтэлбэрилэгшэнь Белинский байгаа. Тэрэнэй 1848 ондо наһа бараһанһаашье хойшо Некрасов журналайнгаа гол шэглэлые хазагайруулаагүй, Белинскиин заабаринуудта Некрасовай үнэн байһаниинь өөрынгөө журналда Чернышевский Добролюбов хоёрые урин асарһандань элеэр харагдана. Чернышевский Добролюбов хоёр Некрасовай туһаламжатайгаар «Современник» журналые революционно демократиин дайшалхы орган болгожо, тэрэнэй хуудаһануудта хаанта засаг, крепостной эрхэ журам болон либералнуудта эсэргүү статьянуудые хэблэһэн юм. 1863 онһоо эхилжэ, Некрасов өөрынгөө журналда Петропавловска крепостьдэ һуужа байһан Чернышевскиин «Юу хэхэб?» гэһэн Россиин революционно демокрадуудай тэмсэлэй үг зорилгые харуулһан романиие хэблээ.

1866 ондо хаанай захиралтаар «Үни сагһаа хойшо хорото шэглэлтэй байһаниинь элирүүлэгдээ» гэһэн ушараар «Современник» журнал хэтэдээ хаагдаа. Революционно демократиин сусаршагүй ажал ябуулагша Некрасов 1868 ондо «Эсэгэ ороной тэмдэглэлнүүд» гэһэн журналые хэблэжэ эхилбэ. Тус журнал «Современнигэй» замаар ошобо. Некрасов хадаа «Эсэгэ ороной тэмдэглэлнүүдэй» редакцида угаа бэлигтэй сатирик Салтыков-Щедриниие оруулхаһаа гадна, Л. Толстойн уран бэлигые зүбөөр сэгнэжэ, Достоевский, Тургеневэй зохёолнуудта үндэһэ баримтаараа буруушаагдашагүй шүүмжэлэлнүүдые дэлгэрүүлээ.

Николай Алексеевич Некрасов 1878 оной январиин 8-да нүгшөө.

Николай Алексеевич Некрасов өөрынгөө арадай ба ажаһууһан үе сагайнгаа бодото түлөөлэгшэ мүн. Тэрэнэй зохёолнууд гражданска ехэ үүргэ ба уранһайханайнгаа талаар ородой поэзидэ хүндэтэ һуури эзэлнэ. Зохёолнуудайнь гол геройнууд ямаршье эрхэ сүлөөгүй, гэгээрэл болбосоролгүй, помещигүүдэй ажалда дарагдаһан тариашад болоно.

«Деревни соо», «Граф Гаранскиин харгын тэмдэглэлнүүдэй отрывок» гэжэ 1853 ондо бэшэгдэһэн поэдэй шүлэгүүдынь ород һууринай жэгшүүритэ хүндэ байдалые ба помещигүүдэй зэрлиг аашануудые гам хайрагүй элирүүлнэ.

Некрасовай шүлэгүүд, поэмэнүүд, критическэ статьянууд, прозаическа зохёолнуудынь олон ондоо жанр дээрэ бэшэгдэһэншье һаа, хүү баран арадые сүлөөлхэ гэһэн һанал бодолые батална.

Чернышевскитэй дүтэ танилсаһан жэлнүүдтэ Некрасовай бэшэһэн «Поэт ба гражданин», «Ерёмушкада дуулаһан дуун», «Волга дээрэ», «Тариашанай үхибүүд», «Хадагдаагүй тариалан» болон бусад шүлэгүүдынь тэрэнэй зохёолнуудай шэмэгынь болоно. Эдэ шүлэгүүд соогоо Некрасов ородой байгаали, ород хүнүүдэй зоболонто байдал, эхэ орондоо ба эрхэ сүлөөдэ дурлалые харуулжа, гражданинай үүргые дүүргэхыень үнэн сэхэ хүбүүдые уряална.

Оро гал уруу .
Эсэгэ оронойнгоо түлөө,
Бодолойнгоо түлөө, дуранайнгаа
түлөө...
Ошо, үхэ хойшоо харангүйгөөр.
(«Поэт ба гражданин»).

Революционно демократиин хүтэлбэрилэгшэд Белинский, Чернышевский, Добролюбов гэгшэдтэ зорюулжа, Николай Алексеевич Некрасовай бэшэһэн шүлэгүүдынь эхинһээ адагтаа хүрэтэр гүнзэгы бодол ба революционно этигэлээр дүүрэнги. «В. Г. Белинский» гэһэн поэмэ соогоо революционерэй шэнжэ шанарые, унтаршагүй хүсэлые, зориһон зорилгодоо хүрэхэ эрмэлзэлые поэт иигэжэ магтана:

Тэрэнэй сэдьхэл соонь бусалаа
Түрэлхиин баян хүсэнэй булаг —
Үндэр дээдэ бодолой эхин,
Үнэн, мэхэгүй хэрэгэй хүсэл.

«Парадна үүдэнэй үмэнэ һанаһан һаналнууд», «Түмэр харгы», «Орина, солдадай эхэ» гэхэ мэтэ зохёолнуудайнгаа хажуугаар Некрасов хадаа «Русьда хэнэй ажаһуухадань һайн бэ», «Ород эхэнэрнүүд» гэһэн арадай ажабайдалай бүхэли эпохые харуулһан поэмэнүүдые бэшэһэн байна.

«Русьда хэнэй ажаһуухадань һайн бэ» гэһэн поэмээ Некрасов арба гаран жэлэй туршада зохёогоо. Энэ олон плантай, конфликт ехэтэй, дээрээ ахагүй поэмэ хадаа 1861 ондо дээрэһээ, хаанай захиралтаар хэгдэһэн реформын һүүлээрхи Россиин ажаһуудалые элирүүлэн харуулна.

Некрасов хадаа өөрынгөө энэ поэмэ соо — Русьда хэнэй ажаһуухада һайн бэ?—гэһэн асуудал табижа, тэрээндээ харюу үгэхэдөө, помещигтэшье, чиновнигтошье, поптошье, наймаашандашье, бояриндашье, министртэшье, хаандашье бэшэ, харин арадай тулада тэмсэһэн, аюулһаа айхагүй, бэеэ тойруулаад һуухагүй, зоной зоболонгой орондо жаргалта байдал, эрхэ сүлөө асархые хүсэһэн революционернүүдтэ гэжэ тайлбарилна. Тиимэ революционернүүдэй нэгэн болохо Григорий Добросклоновой образые поэт тус поэмэ соогоо оруулна. Тон үгытэй тариашанһаа муу һуудаг дьячогой хүбүүн Гриша хадаа тариашанай эрхэ сүлөөе хамгаалжа оронэ. Гриша Добросклонов—революционно демократ. Тэрэ гансааран бэшэ, тэрэниие хүсэ ехэтэ арад дэмжэжэ, тэмсэлдэ зориг-жуулна. Гриша поэмын эсэстэ улам хүсэтэй болоно. Энээндэ Некрасов хадаа арадай революционно тэмсэлэй заатагүй илахые батална.

Россидахи сүлөөлэлгын хүдэлөөнэй эхин шата болохо декабристнуудай хаанда эсэргүүсэн бодолго хадаа 1812 оной һүүлээр болоһон тон томо событи һэн туладаа, арадай түрүү һаналтанай бодолые бэедээ татажа байгаа. Некрасов хадаа декабристнуудай Сибириин гүн худар түмэр шүдэр ханхинуулжа ошоһон замынь ногоогоор ургаагүй, «ошонһоо дүлэн бадарха» гэжэ найдажа ябаа.

«Ородой эхэнэрнүүд» ба «Үбгэн эсэгэ» гэһэн поэмэнүүд болбол Некрасовай декабристнуудта зорюулһан тэмохон зохёолнууд мүн.

«Ородой эхэнэрнүүд» гэжэ поэмэ соогоо Некрасов ородой эхэнэрнүүдэй сусаршагүй зориг хүсэлые магтажа, тэдэнэй һайхан сэдьхэлтэйе, эхэ орондоо ба тэрэнэй эрхэ сүлөөгэй түлөө тэмсэжэ ябаһан хүнүүдтэ бүхы наһандаа үнэн сэхэ байһые тобойлгон гаргана. Зориг ехэтэ княгиня Трубецкая хадаа дворянска нэрэзэргэеэ алдахаһаашье, харгын бэрхэшээлһээшье, Иркутск губернаторай «аргадаха», айлгахаһаашье айнгүй аяар холын Байгал далайе аладлан, өөрынгөө үнэн нүхэр ба тэрэнэй ханинартай уулзажа, хаанай захиралтаар наһа үедөө Сибирь худар хаягдаһан декабристнуудай зоболонгые хубаалдахаа ошоно...

Тус поэмын үргэлжэлэлые һэхэнэбди. Хэзээ нэгэтэ Александр Сергеевич Пушкинай урда зүгтэ сүлэлгэдэ ябахадаа, Хара далайн эрье дээрэһээ хараһаар байтарынь далайн оболзон ерэһэн сайбар сагаан долгин худар зоригтойгоор гүйжэ ороһон эдир залуухан Маша Раевская уданшьегүй декабрист Сергей Волконскиин һамган болоод, оройдоо 20 наһатай ябаашье һаа, эсэгынгээ, эхынгээ, аханарайнгаа хориһоор байтарынь, нарай нилха үхибүүгээ орхижо, Нерчинскдэ сүлэлгэдэ байһан инаг нүхэртөө Трубецкаягай жэшээгээр зорино. Москва дээрэ тэрэ хуушан танил Александр Сергеевич Пушкинтай уулзана. Агуехэ поэт Машын зориһон замые магтажа:

Ябагты, ябагты! зоригоор ехэт,
Яашагүй баян тэсэбэритэйт,
Аюулта замтнай һайнаар дүүрэг
лэ,
Асари хүндэ гээгдэл бү айлгаг
лэ!

гэжэ һорөөгөөд, «Пугачевые» бэшэхэм, хабар Урал ошохоб, тэндэһээ таанадта ябашахаб гэнэ.

Агуехэ поэдээр зоригжуулагдаһан Волконская харгынгаа эсэстэ хүрэжэ, Нерчинск шахтын оёорто тулижа байһан нүхэртээ уулзана.

Трубецкая, Волконская болон Матренушка, Дарья, солдадай эхэ—Оринын образууд бүхы ородой литературада ород эхэнэрэй зоригые харуулһаараа бүхэли шата нэмээнэ.

Ород ороной гайхамшагта поэт Некрасов болбол Сибирьтэ ехэхэн һаналаа табиһан байна. Тэрэнэй зохёол соо Сибириин хүн зониинь айхабтар баатарлигаар харуулагданхай. Поэдэй зохёолнууд соо бурят хүн ба бурят нютагай зурагууд бии. Манай Бурят-Монголой Тарбагатай һуурин ба эндэхи ажалша зонууд тэрэнэй зохёолдо оронхой. Некрасов хадаа тэрэ үеын бурят ба тэрээнтэй хүршэ ород зоной жэгшүүритэ хүндэ байдалтайе мэдэжэ, Байгалай саанахи дайдые нүхэн харанхы гэжэ дурдаһан байна. Тэрэ холо сагта агуехэ поэдэй нүхэн харанхы гэжэ дурдаһан газар мүнөө советскэ засагай ашаар мандан һалбараа. Анхан харанхы мунхаг байһан бурядууд мүнөө түрэлхи хэлэн дээрээ тэрэнэй «Русьда хэнэй ажаһуухада һайн бэ» гэһэн болон бусад зохёолнуудые уншана.

Бурят-Монголой поэзидэ Н. А. Некрасов нилээд ехэ нүлөө үзүүлһэн байна. Поэдүүд Ц. Галсанов, Ч. Цыдендамбаев, Ш. Нимбуев гэгшэдэй лирическэ шүлэгүүдтэнь Некрасовай эрхим зохёолнуудайнь амтан элеэр үзэгдэнэ. Илангаяа манай Бурят-Монголой поэдүүдтэ агуехэ поэт хайшан гэжэ арадай зохёолой баялигые шүүрдэн абажа, ямар хэмжээтэйгээр өөрынгөө зохёолдо хэрэглэхыень заана.

Николай Алексеевич Некрасов—ород арадай түрүү поэт. Тэрэ хадаа өөрынгөө зохёолоор Пушкин Маяковский хоёрой хоорондохи забһарые эзэлжэ, тэдэ хоёртой гараа шангаар адхалсана.

Некрасов хадаа, өөрынгөө ажаһууһан сагаар болоходоо, сүлөөлэлгын хүдэлөөнэй гурбадахи шата болохо пролетарска хүдэлөөндэ хүрөөгүй ба хүдэлмэришэн ангиин агуехэ үүргые мэдээгүй байшоо. Тиимэһээ тэрэ заримдаа либералнуудтай тэмсэһэн тэмсэлдэ Чернышевскиин шугамһаа бага зэргэ сухаридагшье һаа, революционно демократиин поэт гэһэн өөрынгөө үүргые эрхимээр дүүргээ.

Коммунистическэ партиин вождьнор Ленин Сталин хоёр Некрасовай зохёолнуудые айхабтар ехээр сэгнэдэг ба тэрэнэй онсо хурса мүрнүүдые олондо һургаал болгон, зохёолнууд соогоо хэрэглээ.

Советскэ засаг тогтоһоор гушан табан жэл болоо. Энэ гушан табан жэл соо Некрасовай дуулаһан харанхы мунхаг Росси түгэс хүсэтэ, гэгээрэл болбосоролто олонациональна гүрэн болон хубилжа, амгалан тайбаниие сахижа, дэлхэйн арадые дайнай аюулһаа аршалха бата зам дээрэ урагшаа амжалтатай дабхина. Ород арадай эрхим хүбүүн Некрасовай шүлэгүүд Эхэ ороноо батадхан, дай үүдхэгшэ американска империалистнартай тэмсэхэ хэрэгтэ советскэ хүнүүдтэ туһална.

Ж. ТУМУНОВ.

Н. А. НЕКРАСОВ

ЭРХЭ СҮЛӨӨ

Эхэ оромни! Шиниингээ уудамые
хэмжэн.
Иимэ мэдэрэлтэйгээр хэзээш ябаагүй
гээшэ һэм!
Инаг эхын үбэр дээр нилхые үзэнэм,
Эжэлүүдгүй зосоом энэ хүсэл
түрэнэл:
Һайн сагта үхибүүниинь гараа байна
даа,
Һанаа зоболго, нүгэл, нөлбоһо
үзэхэгүйл даа!
Үе дээрээ ундыхаһаа хойшо сүлөөтэйл,
Өөрынгөө дуратай юумэ шүдалха
эрхэтэйл,
Шалаархаагүй һаа, наһандааш
тариашан ябаха,
Шадаха һаа, дээгүүр бүргэдэйш
даляар дэбихэ!
Хүсэл соомни алдуутайш зүйл байха
даа,
Хүнэй ухаан һонор, нугархай ха юм
даа,
Харин этигэнэм: богоолой урьхануудай
орондо
Ханигүй ондоо юумэ һакагдаал улад
зондо.
Зүгөөр тэдэнэр лэ шиидхэхэ булад
гараараа,
Зүрхэнэйм дуунууд, сүлөөе хэзээш
магтаарай!

Ородһоо Ч. Намжилов.
оршуулба.

Зоотехническэ наукын туйлалтые колхозно үйлэдбэридэ үргэнөөр нэбтэрүүлэе

Тугалнуудые элүүр энхээр түлжүүлхэ

Сталинска шангай лауреат С. И. Штейманэй зохёоhон шэнэ методые—түлигдэдэггүй байрада тугалнуудые түлжүүлдэг методые манай эндэхи эрхэ байдалда түрүүшынхеэ Иволгын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой hүнэй-товарна фермэ 1950 онhоо эхилжэ хэрэглээд, тугалнуудые тобир тарганаар түлжүүлжэ байна. Иимэ байрада түлжэhэн тугалнууд шэрхи шанга бэетэй мал болоно.

Тус колхозой hүнэй-товарна фермые даагша нүхэр Шунков энэ метод хайшан гэжэ хэрэглэhэн тухайгаа хөөрэжэ үгэhыень доро толилбобди.

Эрдэм ухаанай туйлалтануудые ажалдаа хэрэглэхэ

Тугалнуудые түлигдэдэггүй байрануудта түлжүүлхэ гээшые 1950 он болотор бидэнэр мэдэхэгүй байгаабди. Дулаан, түлигдэдэг байрануудта тугалнуудые түлжүүлдэг hэмди. Үбшэнүүдые зайсуулхын тула элдэб хэмжээнүүдые абадаг байбашье, бидэнэр сагаан понос, паратиф гэжэ үбшэнүүдые 1950 он болотор сүм усадхажа шадаагүй hэмди. Гадна, тугалнууд уушханай хадхалгагаар үбшэлдэг байгаа. Тэрэнэй эсэстэ жэл бүри олон тугал үхэжэ, колхоздо ехэ гарза хохидол ушаруулагдадаг байгаа.

Имагтал советскэ зоотехническэ наукын туйлалтые ажал хүдэлмэридөө хэрэглэhэнэй ашаар нарай малаа гарзалуулхаа болиhон байнабди. Манай колхозые шефтээ абаhан Бурят-Монголой зооветеринарна институдай научна хүдэлмэрилэгшэ нүхэр Балковай хүтэлбэри доро научна хүдэлмэрилэгшэд ба студентнэр ерэжэ, Костромской областиин Караваевска совхозой хүдэлмэрилэгшэ Сталинска шангай лауреат С. И. Штейманэй зохёоhон метод тухай хэлэжэ үгөө hэн. Энэ хадаа түлигдэдэггүй байрануудта тугалнуудые түлжүүлхэ метод байгаа.

—Иимэ аргаар нарай малаа түлжүүлхыетнай hайшаан дурадханабди.—гэжэ тэдэнэр хэлээ hэн. Олон колхознигууд энэ шэнэ аргада этигээгүй hэн. Гэбэшье, зооветинститудай хүдэлмэрилэгшэд тугалнуудые түлжүүлхэ Караваевска методэй удхашанар тухай манай колхознигуудта хөөрэн ойлгуулжа шадаhан байгаа. Манай фермын хүдэлмэрилэгшэдтэ энэ метод нэбтэлүүлхэдэ туhатай гэжэ ойлгуулаашье hаань, үни удаан саг соо айдаг байгаабди. Гэхэ зуура, энэ методые туршажа үзэхэ гэжэ шиидээ hэмди. Шэнэ аргаар тугалнуудые түлжүүлжэ эхилхын урда тээ эрхим hайн hаалишадые фермэдээ томилhон байгаабди. Жэшээнь, hаалишад Пелагея Кривоконова, Евгения, Анастасия Овчинникованууд, Мария Казанцева, тугалшад Елизавета Красноярова ба Клавдия Шункова гэгшэд томилогдоhон байна. Хүдэлмэрилжэ эхилхынгээ урда тээ шэнэ метод тухай бүхы hаалишад ба тугалшадтаа заабари үгөөд, хэр зэргэ ойлгооб гэжэ шалгажа үзэhэн байгаабди. Энэ шэнэ методые бултадаа hайтар ойлгоод, хүдэлмэридөө хэрэглэжэ эхилhэн байнабди.

Ингэжэ 1950—1951 оной үбэл республика дотороо эгээл түрүүшынхеэ зоотехническэ наукын туйлалтые ажал хүдэлмэридөө туршаха зорилго манай колхозой урда табигдаhан юм. Нүхэр Штейманэй зохёоhон энэ методые манай эндэхи условидо тааруулан хэрэглэхэ зорилго бидэнэй урда табигдаа hэн. Юуб гэхэдэ, Костромской область ба манай Бурят-Монголой сагай уларил тад ондоо байна бшуу. Тиин манай эндэхи эрхэ байдалда түлигдэдэггүй байрануудта тугалнуудые түлжүүлхэ метод түрүүшынхеэ нэбтэрүүлхэеэ байhан хүндэтэ зорилгоёо манай фермын малша бүхэн hайнаар мэдэрhэн байгаа. Зоотехническэ наукын энэ туйлалтын нэрые хухалангүй, шэнэ методые зүбөөр хэрэглэжэ, республикын колхозуудта hайн үрэ дүн харуулха ёhотой байгаабди. Манай эндэхи эрхэ байдалда энэ методые ажал дээрээ нэбтэрүүлээд байхадамнай бэшэ колхозууд манай дүй дүршэл хэрэглэхэ болоно. Эдэ бүгэдые хараадаа абажа, манай фермын хүдэлмэрилэгшэд бэлэдхэлэй хүдэлмэри тон харюусалгатайгаар хэжэ эхилhэн байна.

Бэлэдхэлэй хүдэлмэри

Шэнэ метод хэрэглэхын тулада тугалай типовой байрые тааруулжа болохо байгаа. Тиимэhээ нэн түрүүн энэ хүдэлмэри эхилээ hэмди. Юуб гэхэдэ, типовой байра пеэшэнтэйгээр, потолок дээрэнь зузаан шорой адхажа баригдаhан байгаа.

Тэрэ байрые гурбан секци болгожо таhалаа hэмди. Секци бүхэндэнь шэнэ пол хэжэ, заваленкадань хуурай хохир адхажа дулаалhан, сонхонуудай хоёрдохи рамануудые табиhан, ханануудыень хүбхэндэжэ шэглэhэн байнабди. Үүдэнэйнь газаа тээ тамбур хэhэн байгаабди. Түрүүшын жэлдэ пеэшэнгыень абажа хаягүй hэмди.

Секци бүхэндэ потологойнь нэгэ нэгэ палааха абаад, дээрэнь хаягдаhан шоройнь зариметые абажа хаяhан ба ууралай гарадаг хоолойнуудыень байhан шэгээрнь орхиhон байгаабди.

Нарай тугал бүхэнэй байхын тулада нэгэдэхи секци сооронь 20 клеткэ бариhан байнабди. Клеткэ бүхэн 4 хүлтэйгөөр түхеэрэгдэhэн, хүлнүүдынь байрын полhоо дээшээ 20 сантиметрээр хэгдэhэн байгаа. Клеткын пол тугалай шээhэнэй урдаха забhартайгаар хэгдээ hэн. Клеткэ бүхэнэй утань 150 сантиметр, үргэниинь, үндэрынь 80—80 сантиметр байгаа. Клеткын хананууд решетко шэнгеэр хэгдэhэн байна. Энээниие хушахын тулада ожорhо гүрэжэ бэлэдхэhэн байнабди. Дэбисхэр хэхын тулада тон хуурай соломо бэлэдхэгдээ hэн. 2-дохи ба 3-дахи секцинүүд соо 5—6 тугалнуудые байлгахаар клеткэнүүдые түхеэрhэн байнабди. Нарай тугалнуудай гэдэhэ уяхын тулада мешковинанууд бэлэдхэгдээ hэн.

Температура шалгажа байхын тулада байра соогоо градусник табяа hэмди. Байраяа сагаадаhан ба дезинфекци хэhэн, тугаллалгын таhаг мүн лэ ингэжэ тааруулhан байгаабди.

Эдэ бүхы хэмжээ абаhанай ашаар байра соо hалхин орохоо болиhон, вентиляци hайн болоhон, температура нэгэ жэгдэ байдаг, байра соо хододоо сэбэр байдаг болоhон байна. Байра соо элдэб үнэр үгы, агаарынь сэбэр, температурань 14—18 градус хүйтэн байдаг, хана, сонхо болон потологто мүлhэ, сэн хүрэхэеэ болиhон байна. Имагтал бэлэдхэлэй иимэ хүдэлмэри хэhэнэй hүүлээр бидэнэр тугалнуудые түлигдэдэггүй байрада түлжүүлжэ эхилhэн байнабди.

Энэ шэнэ метод хэрэглэхэдэ ехэ бэрхэшээлнүүд тохёолдодог байгаа. Юуб гэхэдэ, гээгдэнги hанал бодолтой, элдэбын үгэ хуур тараадаг хүнүүдтэй тэмсэдэг байгаабди. Туршалгамнай ямар үрэ үгэхэб гэжэ hанаата болодог байгаабди. Түрүүшын тугал абажа, хүйтэн клеткэдэ оруулhанаа hананаб. Манай фермын хүдэлмэрилэгшэд бултадаа ехэ hанаагаа зободог байгаа. Һаалишан Пелагея Кривоконова үнеэ түрүүлжэ тугал абаад, түрүүшынхеэ түлигдэдэггүй байра соо оруулхадаа угаа ехэ hанаата боложо, туршалгын буруу hүрөө hаань, хэрэгтэй болохо гэжэ түлеэ оруулhан байгаа. Тиигэбэшье, туршалгамнай hайн үрэ дүн харуулаа, тугал хүйтэ абаагүй, харин hайнаар томожожо эхилhэн байна. Энээнэй hүүлээр манай фермын бэшэ hаалишад тугалнуудые шэнэ аргаар түлжүүлжэ эхилhэн байха юм.

Тугалые зүбөөр харууhалха

Тугалнуудые түлигдэдэггүй байрада түлжүүлхэдээ тэдэниие зүбөөр харууhалха ба эдеэлүүлхэ гээшэ ехэ удхашанартай. Энээниие hайса мэдэhэн манай фермын хүдэлмэрилэгшэд тугалнуудые hайнаар эдеэлүүлхын, харууhалхын тулада ехэ оролдолго гаргадаг байгаа. Фермэдэхи бүхы хүдэлмэри тогтоогдоhон гуримай ёhоор хэгдэдэг. Тугалай наhанай зэргээр тэдэниие эдеэлүүлдэг, харууhалдаг байнабди. Энээнэй ашаар тугал бүхэнэй онсо илгаае хаража эдеэлүүлхэ, харууhалха аргатай байдаг.

Түрэхынь урда тээ 10 хоногhоо эхилжэ hаалишан үнеэгээ hайнаар эдеэлүүлдэг, үдэр соогоо 2—3 уhалдаг юм. Түрэхэhөөнь 5 хоног урда тээ үнеэ тугаллалгын таhагта оруулжа, мүн лэ hайнаар эдеэлүүлдэг байнабди. Дежурна hаалишан үдэр hүнигүй манажа байгаад, тугалынь абадаг юм. Тугалай гарамсаарнь соломоор хуурай болоторынь аршажа, профилактори соо оруулаад, шэгнэдэг юм. Нарай тугалай байха клеткын пол дээрэ 30 сантиметр зузаантайгаар хуурай соломо дэбдидэг, клеткэ соо тугалаа оруулаад, гэдэhыень оройдог, клеткыень гүрэмэл ожорhоор хушадаг байнабди. Гараhанhаань хойшо 40—50 минута болоод, тугалаа эдеэлүүлдэгбди.

Һаалишад тугалайнгаа байрые хододоо сэбэр байлгадаг. Һаалишан бүхэн клеткэ соохие, доошоо урдаhан тугалай шээhые сэбэрлэдэг. Клеткэ соохие сэбэрлэжэ байха үедэ hаалишан тугалаа байра руу оруулжа ябуулдаг байна. Тугалай гараhанhаа хойшо, 4-дэхи үдэртэнь клеткэ хушаhан хушалтые абадаг юм. Газаа ехэ хүйтэн болоходонь hаалишан байра соохи температурые ходо шалгажа байдаг.

Һаалишан тугалые 20 хоногтой болоторынь хараад, тугалшанда тушаахадаа шэгнээд, журналда бэшэдэг байна. Хорин хоногhоо сааша болоходонь тугалые харууhалга нэгэ бата ондоо болодог. Тугалнууд хоёрдохи секцидэ оруулагдажа, нэгэ клеткэ соо бүлэг бүлэгөөрөө байлгагдадаг юм. Нэгэ клеткэ соо 5—6 тугал байдаг. Клеткэ болон байрые үдэртөө 2 дахин сэбэрлэдэг, дебисхэрынь сүүдхэ соогоо нэгэ hэлгэдэг, үдэр бүри тугалые щёткоор сэбэрлэдэг байнабди.

Дулаан үдэрнүүдэй болоходо тугалнуудые хорой руу оруулжа, 15—20 минута соо ябуулдаг, тиихэдэ дулаан игаабари үдэрнүүдтэ тугалнууд бүхэли үдэр хорой соо ябадаг юм. Май hара соо ногооной гаража эхилхэдэ тугалнуудые хүхэ ногоондо бэлшээдэг, түрүүшын үдэрнүүдтэ 1—2 час соо, удаань дадхааhаар бүхэли үдэртөө ябуулдаг байнабди. Зунай халуунда тугалнуудые үдэр асаржа, hарабша доро 2 час тухай амаруулаад, дахин бэлшээдэг байнабди.

Тугалнуудые hара соо хоёр дахин ветеринарно-зоотехническэ талаарнь шалгажа үзэдэг, hара бүри шэгнэдэгбди.

Тугалнуудые эдеэлүүлгэ

Тугалнуудые түлигдэдэггүй байрада байлгажа харууhалхын хажуугаар тэдэниие мүн hайнаар эдеэлүүлхэ хэрэгтэй. Эдэ бүгэдэ хадаа тугалнуудые hайжарха тээшэнь шэглүүлэн үсхэбэрилгын үндэhэ hуури болоно.

Манай фермэ племенной бэшэ, hүнэй-товарна юм. Тиимэhээ бидэнэр малай гансашье hүнэй шанарые бэшэ, мүн мяханай шанарые hайжаруулха ябадал хангахын тула тиимэ шэглэлтэйгээр тугалнуудые эдеэлүүлдэг байнабди. Манай фермэдэ үсхэбэрилэгдэhэн малнууд малай hүрэгые хүсэлдүүлхын ба шанарыень hайжаруулхын түлөө хэрэглэгдэдэг, тэрэшэлэн гүрэндэ тушаагдадаг байна.

Тугалнуудые эдеэлүүлгын түсэбэй ёhоор, тугалай hү эдидэг үе соо (75—80 үдэр) тэрээндэ 360—380 литр hайн hүн уулгагдана, үбhэн садатарнь, hагшадаhан багаар эдюулэгдэнэ.

Эдэ бүгэдэ тэжээлнүүд ингэжэ эдюулэгдэдэг. Эхэhээ гараhаар тугалай 40—50 минута болоод байхада уураг уулгагдана. Зүгөөр ууранг халаангүй, үнеэ hааhан дары уулгадаг байнабди. Табан үдэрэй турша соо тугалда уураг садатарнь, үдэрэй 4—5 дахин уулгагдана. Энээнэй урда тээ тугалда hү ведро coohoo уулгадаг байгаа hаа, хойшодоо зооветинститудай hуралсалай ажахыда хэрэглэгдэдэг шэнгеэр резинэ хүхэлтэтэй тусгаар кружка coohoo уулгадаг болохобди.

5-дахи үдэрhөөнь хойшо тугалда hү үдэрэй гурба дахин ба тугалай амидын шэгнүүрhээ боложо, үдэрэй 5—6 литр hү уулгадаг болонобди. Хэрбээ тугалай 35 килограммhаа дээшэ амидын шэгнүүртэй байгаа hаань, үдэрэй 6 литр, хэрбээ тэрээнhээ доошо шэгнүүртэй hаань 5 литр hү уулганабди. Һүн халаагдангүй, hааrдаhан дары уулгагдана. Зүгөөр тугалда элдэб үнеэнэй бэшэ, харин эхынь hүн уулгагдадаг юм.

Ингэжэ, тугалнууд 20 үдэрэй турша соо гэхэ гү, тугалшанда тушаагдаха болотороо үдэрэй гурба дахин эдеэлүүлэгдэнэ. 20 хоног үнгэрхэлөөр тугалнуудые үдэрэй 2 дахин, мүн лэ тиимэ нормоор эдеэлүүлжэ hурганабди. Тугалнуудта hү уулгахын хоорондо витаминта hайн шанартай үбhэ, мүн туд бүридэнь шэнисын 300 грамм hагшадаhа хуурайгаар кормушканууд соонь хэжэ эдюулнэбди. Тугалда үдэрэй 5—10 грамм тэжээлэй дабhа эдюулнэбди.

Тугалай 40 хоногтой болохоhоонь хойшо hүнэйнь нормые доошолуулжа, уhа нэмэдэг байнабди. Саашадаа тугалай 75 хоногтой болоходонь, оройдоо 250 грамм hү ба комнатно температурын уhа дурааpнь уулганабди. Энээнhээ хойшо тугалнуудта гансал үбhэ ба hагшадhа эдюулдэг болоод, саашадаа уhалууряар хүсэд хангагданхай hайн бэлшээридэ гарганабди.

Ингэжэ эдеэлүүлдэг байhанаймнай ашаар тугалнуудай амидын шэгнүүр сүүдхэ бүри ехээр нэмэнэ. Жэшээлхэдэ, 1950 ондо тугалай сүүдхэ бүриин амидын шэгнүүр дунда зэргээр 600, 1951 ондо —620, 1952 ондо —700 граммаар нэмээгдэhэн байна. Тиихэдэ зарим тугалай амидын шэгнүүр 4 hаратай болоторнь сүүдхэ бүри 800—900 граммаар нэмээгдэhэн байха юм. Тугалшад Клавдия Шункова, Елизавета Красноярова гэгшэд энэ талаар илангаяа hайн показательнуудые туйлаа.

Ажалай эмхидхэл ба түлэбэри

Һүнэй-товарна фермын хүдэлмэрилэгшэдэй ажалые ба ажалай түлэбэриие зүбөөр эмхидхэхэ гээшэ тобир тарган, элүүр энхэ тугалнуудые үсхэбэрилхэ хэрэгтэ угаа ехэ удхашанартай юм. Манай фермэдэ ажал хүдэлмэриие тэгшэдхэхэ ба малай хойноhоо хайша хэрэг, эзэн бусаар харууhалха ябадал үзэгдэдэггүй.

Фермын хүдэлмэрилэгшэ бүхэн, малша-пастух, тугалшан гү, али hаалишаншье байг, өөрынгөө хэхэ ажалые мэдэдэг, хүдэлмэриингөө участогай түлөө харюусадаг байна. Жэшээлхэдэ, hаалишан бүхэндэ 12 үнеэн даалгагдана. Үйлэдбэриин түсэбэй ёhоор hаалишан эдэ үнеэдhээ 11 тугал абажа, 20 хоногтой болоторынь түлжүүлхэ ба үнеэн бүриhөө жэл соо 1100 литрhээ бага бэшэ hү hааха ёhотой юм.

Тиин hаалишанай гаргашалhан ажалай шанар ба хэмжээнэй ёhоор тэрээндэ түлэбэри үгтэнэ. Жэшээлхэдэ, hаалишан Пелагея Кривоконова үнгэрэгшэ жэлэй 11 hара соо 12 үнеэнhээ 11 тугал абажа, 20 хоногтой болоторынь түлигдэдэггүй байрада түлжүүлhэн, үнеэн бүхэнhөө 1100 литр hү hааха түсэбтэй байгаа hаа, 815 литр hү hааhан байна. Тиин түлжүүлhэн тугал бүхэнэйнь түлөө энэ hаалишанда 12, hааhан 100 литр hүн бүхэнэйнь түлөө зундаа 2, үбэлдөө 3 ажалта үдэр түлэгдөө. Һаалишан Кривоконова hү hааха жэлэйнгээ даабариие нилээд ехээр үлүүлэн дүүргэhэнэйнгээ түлөө ажалай нэмэлтэ түлэбэри абаhан байха юм. Жэшээнь, түсэбhөө гадуур hааhан 100 литр hүн бүхэнэйнгөө түлөө энэ hаалишан 15 литр гэхэ гү, хамта дээрээ 800 литр hү ажалай нэмэлтэ түлэбэри абаhан байна. Евгения, Анастасия Овчинникованууд, Мария Казанцева болон бусад hаалишад hү hааха даабарияа дүүргэhэнэйнгээ түлөө мүн лэ ехэ hү абаа.

Тугалшадта тугалайнгаа амидын шэгнүүрые сүүдхэ бүри дээшэлүүлhэн хэмжээгээрнь ажалта үдэр үгтэдэг байна. Тугалай амидын шэгнүүриие дээшэлүүлhэн 10 килограмм бүхэнэй түлөө 1 ажалта үдэр үгтэнэ. Хэрбээ үнеэдhээ абтаhан бүхы тугалнуудые 4 hаратай болоторынь бүрин бүтэнөөр түлжүүлээ hаань, ажалай нэмэлтэ түлэбэридэ 250 литр hү гү, али нэгэ тугал үгтэдэг. Хэрбээ hаалишад, тугалшад болон малша-пастухнуудай даабаря дүүргээгүй hаань, тэдэнэй ажалта үдэрhөө дарагдадаг байна.

Ажалай эмхидхэлэй ба түлэбэриин иимэ системэ бэелүүлhэнэй ашаар манай фермын хүдэлмэрилэгшэдэй харюусалгань дээшэлээ. Гадна, hайнаар эмхидхэгдэhэн ниитэ-политическэ хүдэлмэри ба социалистическэ мүрысөөн хадаа колхознигуудай мэдэрэлые дээшэлүүлхэ хэрэгтэ туhална, тэдэниие үүсхэлтэйгээр хүдэлмэрилдэг ба ажалайнгаа арга методуудые hайжаруулхые оролдодог байхаар hургана. Манайда hаалишан hаалишантаяа, тугалшан тугалшантаяа гэхэ мэтээр мүрысэдэг. Мүрысөөнэй дүнгүүд үдэр бүри гаргагдана. Эдэ бүгэдын ашаар манай фермэ hү hаалгаар колхозуудай республиканска мүрысөөндэ ходолоо түрүүшын hуури эзэлжэ ябана.

Шэнэ метод юу үгэнэб?

Һаяхан, аймагаймнай ондоо артельнүүдэй малшад манайда ерэжэ, түлигдэдэггүй байрада тугалнуудые түлжүүлгэтэй танилсаа. Экскурсиингаа эсэстэ:

— Хоёртой малтнай ехэ малнууд шэнги байнал, — гэжэ тэдэнэр хэлээ.

Үнэхөөрөөшье, шэнэ методэй нэгэ hайн шэнжые тэдэнэр зүбөөр хараhан байна. Түлигдэдэггүй байрада түлжүүлэгдэhэн залуу малнай 2 наhатайдаа 350—400 килограмм амидын шэгнүүртэй болоно. Харин иимэ байрада түлжүүлэгдээгүй мал оройлоо 250—300 килограмм амидын шэгнүүртэй болодог. Энэ юу харуулнаб гэхэдэ, манай залуу мал hураггүй эртэ ороондо оруулагдаха гү, али гүрэндэ тушаагдаха байна. Гадна, тугалнуудые түлигдэдэггүй байрада харууhалдаг болоhоной ашаар тэдэниие бүрин бүтэнөөр (100 процент) түлжүүлхэ арга боломжо бидэндэ олгоо. Жэшээнь, 1951 ба 1952 оной турша соо түлигдэдэггүй байрада түлжүүлэгдэhэн нэгэшье тугал үхөөгүй. Харин лэ хабар зундаа абтаhан тугалнуудhаа 1951 ондо 4 тугал, 1952 ондо 3 тугал үхэhэн байна.

Тэрэшэлэн тугалнуудай амидын шэгнүүр ехээр дээшэлүүлэгдэнэ. Зун гараhан тугалнууд амидынгаа шэгнүүрые багаар нэмээдэг. Иимэ тугалнуудта hүнэй ехээр уулгагдадаг байбашье, амидын шэгнүүр сүүдхэ бүри 400—550 грамм нэмэдэг байха юм. Харин тиихэдэ түлигдэдэггүй байрада түлжүүлэгдэhэн тугалнуудта hүнэй багаар уулгагдадаг байбашье, амидынь шэгнүүр сүүдхэ бүри 550—860 граммаар дээшэлдэг байна. Гадна, зун гараhан тугалнууд даасагүй, бээрэг, үбэлдөө даарадаг ба турадаг байха юм.

Харин түлигдэдэггүй байрада түлжүүлэгдэhэн тугалнуудай организм сагай уларилай шэрүүн условидо тэсэмгэй, шэрхи байдаг юм. Мүн ингэжэ түлжүүлэгдэhэн тугалай уушхан, зүрхэн, бөөрэ гэхэ мэтын гол органууд иимэ условидо түлжүүлэгдээгүй тугалайхида орходоо томо ба хүндэ шанартай байдаг, мүн шуhанайнь эритроцидууд hураггүй олон байдаг юм. Тиимэhээ тугалнууд эдиhэн тэжээлээ hайнаар шэнгээдэг, тэдэнэй организм элдэб янзын үбшэнүүдтэй hайнаар тэмсэдэг.

Тугалнуудые түлигдэдэггүй байрада түлжүүлхэ иимэ шэнэ методэй hураггүй hайн байhаниие манай колхозой малшад hүүлшын хоёр жэлэй турша соо өөhэдынгөө хүдэлмэри дээрэhээ бодотоор ойлгоо. Бидэнэр 1950 ондо 44 толгой, 1951 ондо —55 толгой, 1952 ондо —60 толгой элүүр энхэ ба томо бэетэй тугалнуудые түлжүүлэбди. Эхэнүүдтээ орходоо эдэ залуу малнуудай hураггүй ашаг шэмэ ехэтэй малнууд болохо байhаниинь мүнөөнhөө харагдана. Ингэжэ, бидэнэр колхозойнгоо ниитын мал hүрэгэй шанарые hайжаруулжа байнабди.

Шэнэ юумэн дэмжэгдэхэ ёhотой

Хэрбээ тугалнуудаа урданайнгаа методээр түлжүүлгэдэ hөөргөө орохыень манай фермын hаалишад ба тугалшадта дурадхаа hаа, тэдэнэй нэгэниинше зүбшөөхэгүй, тиихэдэ иимэ дурадхал оруулhан хүн бүгэдын экеэдэн болохо байна. Малажал хүгжөөлгын хуушан методуудые hэлгэн, дэлгэржэ байhан шэнэ ба түрүү методэй хүсэн иимэ байна бшуу.

Манай Бурят-Монголой условидо тугалнуудые түлигдэдэггүй байрада түлжүүлхэ шэнэ методэй үлүү hайн байhаниинь гансашье манай колхозой хүдэлмэри дээрэ бэшэ, мүн Бурят-Монголой зооветеринарна институдай hуралсалай ажахын хүдэлмэри дээрэ тодорхойлогдоо. Энээнтэй хамта, тугалнуудые түлжүүлхэ энэ шэнэ методые республикын бүхы колхозуудта хэрэглэхэ асуудал ээлжээндэ гарана. Ушар иимэhээ колхозуудай фермэнүүдтэ энэ шэнэ метод нэбтэрүүлгэдэ hаад ушаруулжа байhан хэдэн шалтагаануудые усадхаха шухала.

Жэшээнь, колхозуудай hүнэй-товарна зарим фермэнүүд тугалнуудые эхэhээнь таhалан харууhалха методые мүнөө хүрэтэрөө нэбтэрүүлээдүй байhаар. Иимэ байдал үнеэдэй ашаг шэмые, илангаяа hүнэй тоhолигые дээшэлүүлхэ ябадалда hаад ушаруулхаhаа гадна, тугалнуудые түлигдэдэггүй байрада түлжүүлхэ шэнэ метод нэбтэрүүлгэдэ нилээд ехэ hаад ушаруулна. Шэнэ юумэндэ hаад ушаруулжа байhан энэ шалтагаание усадхахаар болоо.

Тиихэдэ зарим колхозуудта түрэлгын таhагтай, профилакторитой тугалай типовой байрануудай үшөө үгы байhан ябадал шэнэ методые нэбтэрүүлгэдэ мүн лэ hаад ушаруулна. Иимэ байрануудые шэнэдхэн түхеэржэ, тэдэн соо тугалнуудые шэнэ методээр харууhалжа болохо байгаа. Гадна, мүнөө олохон колхозууд тугалайнгаа байрануудые типовой хуушан проектын ёhоор, пеэшэнгүүдтэйгээр барижа байна. Тиимэhээ тугалнуудые шэнэ методээр харууhалгада хэрэглэгдэхэ байрануудые барихын тула типовой шэнэ байрануудай проектнүүдые зохёолго хадаа хүдөөгэй ба колхозно барилгын управлениин шухала зорилго болоо. Юуб гэхэдэ, удангүй колхозууд барандаа түлигдэдэггүй байрада тугалнуудые харууhалжа эхилхэ байна бшуу.

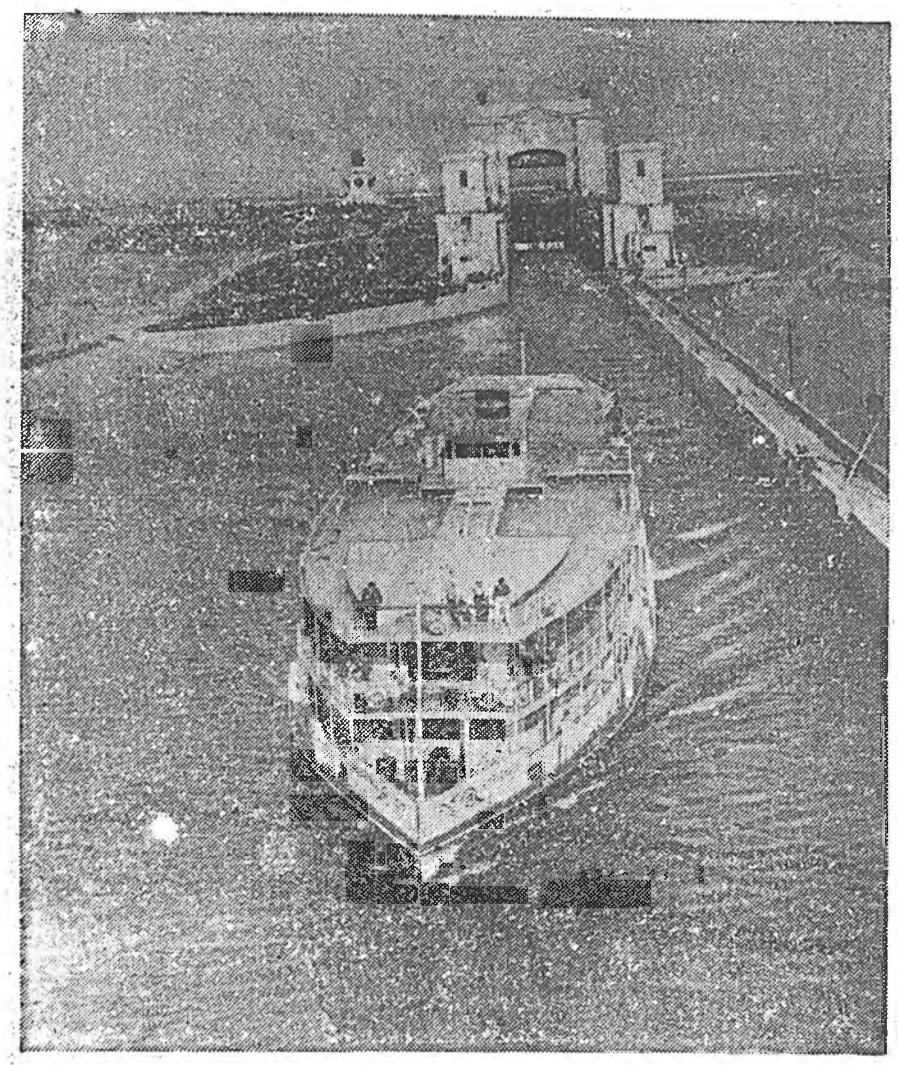
Тэрэшэлэн зарим зооветеринарна мэргэжэлтэдэй хүдэлмэриие hайжаруулха шухала. Зоотехническэ наукын туйлалтануудые бодотоор бэелүүлхэ хэрэгтэнь тэдэнэй туhаламжа үзүүлхыень колхозно малшад хүлеэжэ байна. Гэхэтэй хамта, зарим зооветеринарна мэргэжэлтэд фермэнүүдтэ үсөөн ябадаг, малшадые хүдэлмэриин шэнэ аргануудта hургадаггүй байха юм. Гэхэ зуура, зооветеринарна институдай багшанар түлигдэдэггүй байрада тугалнуудые түлжүүлхэ шэнэ методтэ бидэниие hургаа ха юм. Тэд бусад мэргэжэлтэд яахадаа иимээр хүдэлмэрилжэ шадахагүй юм? Тэдэнэр иимээр хүдэлмэрилжэ шадахашье, хүдэлмэрилхэ уялгатайшье байна. Бүхы зоотехнигүүд өөhэдөө творческоор хүдэлмэрилхэ ба колхознигуудые творческо ажалда hургаха ёhотой.

Манай колхозой hүнэй-товарна фермын коллектив тухай ингэжэ хэлэхэдэ болохо. Бидэнэр туйлаhан амжалтануудаараа hанаагаа амаржанагүйбди, тугалнуудые түлигдэдэггүй байрада түлжүүлхэ методээ саашаданшье hайжаруулха байнабди. Шэнэ 1953 он хадаа ниитын малажалые саашадань шэнэ хүсэтэйгөөр хүгжөөхын түлөө бидэнэрэй, мүн тэрэшэлэн республикын колхозно фермэнүүдэй бүхы хүдэлмэрилэгшэдэй эсэшэгүй тэмсэлэй жэл болохо байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарhаа) Иволгын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой hаалишан П. Д. Кривоконова үнгэрэгшэ жэлдэ hаамхай үнеэн бүриhөө 1815 литр hү hаагаа. Мүн энэ колхозой hүнэй-товарна фермын тугалшан К. Ф. Шункова нёдондо жэлдэ 33 тугалнуудые түлжүүлhэн байна. З. Веснинагай фото.

И. Шунков, Иволгын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой hүнэй-товарна фермые даагша.
Т. Башкуев бэшэжэ абаба.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ суднаар ябаха Волго-Донской каналаар «Радищев» гэжэ пароход гаража ябана. ТАСС-эй фотохронико.

КИНО

АГУУЕХЭ БАРИЛГА ТУХАЙ ФИЛЬМ

Манай республикын кинотеатрнуудай экранууд дээрэ «Волго-Дон» гэжэ үнгэгэ шэнэ фильм харуулагдажа байна.

Коммунистическэ байгуулгын гимн болоһон Волго-Доной барилгые үнэн зүбөөр зураглаһан үнгэтэ фильмые сэдьхэлээ хүдэлгэнгүй харахын аргагүй. Тэрэнэй эхилхэдэ зал соо һуугаашадай урда асари ехэ барилгын талмайнууд удаа удаалан харагдана. Канал таталга дээрэ хүдэлмэрилжэ байһан гайхамшагта шэнэ техникые харахадаа омогорхомоорше, хүхимэөрше байна. Манай Эсэгэ ороной заводуудта бүтээгдэһэн эдэ хүсэтэ машинанууд: бульдозернууд, скреппернүүд земснарядууд ба алхалдаг түйлай томо экскаваторнууд хэдэн мянган хүнэй хэхэ ажалые бүтээнэ, хүнгэдхэнэ гээшэб!

Тус фильм дотор олон янзын мэргэжэлэй хүнүүд харуулагдана. Тэдэнэрэй дунда хүгшэншье, залуушье, дээдэ эрдэмтэйшье, юрыншье хүнүүд бии. Энэ барилга хадаа тэдэнэрэй ажабайдалда мартагдашагүй ехэ һургуули болоһоо үгэһэниинь лабтай.

Киноаппарат манние Цимлянска гидроузелай барилга дээрэ абаашана. Эндэ түйлай ехэ хүдэлмэриин хэгдэжэ байһые, хэзээшьегүй Дон мүрэнэй урасхалаа һэлгэхэсэ байһые обёорнобди.

Доной урасхалаа һэлгэхэ һүүлшын һүни... Энэ мүрэнэй хоёр эрьедэ үндэр хаалта байгуулагданхай. Тэрээнэй түргэн урасхалые хүндэлэн гараһан модон хүүргэ дээгүүр олон тоото самосвалнууд һүниин харанхые гэрэлтүүлэн забда сүлөөгүй гүйлгэлдэнэ. Бусалан байһан Дон руу прожекторэй гэрэл доро хайо шулуун адхагдажал, адхагдажал байна. Хэдэн часай үнгэрһэн хойно Дон мүрэн хаагдажа, удаан саг соо эрьелдээд, түмэр бетон хаалта руу шэнэ каналаар урдан ошоно. Эгээл энэ үедэ Цимлянска гидроузелай барилга дээрэ олон тоото хүнүүдэй суглараад, түрүүшынгээ түйлай ехэ амжалтаар баясажа байхыень харанабди. Тэдэнэрэй баяр омогорхолтойгоор хашхархань уһанай хүүеэнтэй нэгэдэжэ, ямар нэгэн гайхамшагта хүгжэм болон сууряатана...

Энэ үедэ зунай наран хурса элшээрээ Дон шадарай талые гэрэлтүүлэн байгаа һэн.

Удангүй каналай бэлэн болоод байһые, бии болохоёо байгаа далайн эрьедэ хасагуудай станицануудай болон хуторнуудай нүүжэ байхые удаа удаагаарнь ажагланабди. Карповска насосно станци хүдэлмэреэ эхилжэ, Дон шадарай тала дайдын ундыень харяана. Цымлянска далайн эхи захагүй хүхэрэн байхые, магистральна каналаар Дон мүрэнэй урдан байхые, московско метро баригшадай газар доогуур уһанай урдаха харгы гаргажа байхые харахада һонин даа! Эгээл үндэр газарта, юһэдэхи шлюздэ Дон мүрэнэй туласа ерэхэдэ, нэгэдэхи шлюздэ хүдэлмэри дүүрэжэ байба. Түрүү техникээр зэбсэгжэһэн энэ шлюзэй барилгашад газар дороһоо гараһан уһантай элдэб аргаар, саг үргэлжэ тэмсэнэ.

Волго-Дон хоёрой уулзажа, хэтэ мүнхэдөө хуби заягаа ниилүүлһэн түүхэтэ үе экран дээрэ эли тодоор харуулагдана. Манай арадай үни заяанһаа хойшо хүсэһэн һанал бодол бидэнэрэй ажаһууһан үедэ, манай арадай хүсэл зоригоор, нүхэр Сталинай хүтэлбэреэр бэелүүлэгдээ!

В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ суднаар ябаха Волго-Донской каналай нээгдэхэ үдэрые хэдэн зуун мянган хүн тэмдэглэнэ. Каналай нээлгэдэ зорюулагдаһан баярай митингдэ СССР-эй гол мүрэнэй флодой министр нүхэр З. А. Шашков баярай үгэ хэлэнэ. «Советскэ правительствын, нүхэр Сталинай үмэнэһөө ба тэрээнэй даалгабаряар каналые нээлгэтэй дашарамдуулан барилгашадые ба таанад айлшадые халуунаар амаршалнаб» гэжэ хэлэһэн тэрээнэй үгэ үни удаан замхашагүй һүртэ ехэ альгаташалгаар угтагдана. Волгын эрьеэр һайндэрэйхеэр хубсалһан тоо томшогүй олон хүнүүд байна.

Каналда орохо зам дээгүүр хүндэлэн татаатай байһан улаан лентэдэ «Иосиф Сталин» гэжэ флагманска корабль һүр жабхалантайгаар дүтэлэн ерэнэ. СССР-эй гол мүрэнэй флодой министр З. А. Шашковой тус лент таһа хайшалхада хэдэн зуу мянган хүнэй «ура» хашхараан Волга дээгүүр зэдэлнэ. «Нүхэр Сталинда алдар соло! Коммунизмын агууехэ зохёон байгуулагшада алдар соло!» гэһэн хашхараанууд сууряатана. Лентын таһаран сасуу Москваһаа ерэһэн «Иосиф Сталин» гэжэ теплоход каналаар ябажа эхилнэ. Тэрээнэй урдаһаа нэгэдэхи шлюзэй һүр жабхаланта арка харагдана. «Иосиф Сталин» гэжэ теплоход «волжско шлюзнүүдэй гэшхүүрнүүд» гэдэгые дабан гаража, Варваровска, Береславска болон Карповска водохранилищинуудай долгинуудые зүһэн ябана. Энэ теплоход һүүлшын арбан гурбадахи шлюз ба маяк хоёрые дабан гараад, эхи захагүй Цимлянска далайда ороно.

Хуушан Доной уһан шэнэ һабаар колхозуудай полинууд дээгүүр урдан ерэжэ, ганданги газарые уһалаа, эндэ үзэгдөө дуулдаагүй баян ургаса ургажа, шэнэ культуранууд хлопок болон рис ургажа эхилээ.

Фильм хадаа манай арадай амгалан тайбан зохёон байгуулхы ажалые, Коммунистическэ партиин хүтэлбэри доро байгаалиие хубилгаха агууехэ түсэб бэелүүлжэ байһыень эли тодоор, ойлгосотой һайнаар харуулна.

Волго-Донской каналаар пароходууд тамаржа эхилээ. Карелиһээ Азовско далай руу модо тээһэн баржанууд үнгэрнэ, Дунайн адагһаа гараһан пароход Волга руу шэглэнэ, бакинска нефть тээһэн суднанууд Калачевска портдо ерэнэ. Манай ороной табан далайһаа ерэһэн корабльнуудай Цимлянска далайда һэлгэсэлдэн гарахые харанабди. Энээгээр тус фильм дүүрэнэ Гэбэшье, кадрнуудай дүүрэжэ, хүшэгын хаагдахадашье энэ картинада харуулагдаһан һүр жабхаланта ажалай зурагууд хүнэй нюдэндэ харагдаһаар. Шэнэ уһан замай магистраляар аяншалга хэжэ, амаралтаа үнгэргэхэ гү, али тэлэ барилгашадтай танилсаха, хөөрэлдэхэ дуран хүрэнэ.

И. Бальдиров.

В. И. Лениндэ памятник байгуулагдахань

БУДАПЕШТ, январиин 7. (ТАСС). Венгерскэ арадай республикын Министрнүүдэй Совет венгерскэ арадай хүсэлые бэелүүлэн, Владимир Ильич Лениндэ Будапештдэ памятник байгуулха гэжэ шиидэбэ. Тус памятник 1954 оной январиин 21-дэ нээгдэхэ гэжэ хараалагдаа.

Министрнүүдэй Совет дурсагдаһан памятник байгуулха талаар правительственна комисси байгуулба, тус комисси эрхим проект зохёолгоор конкурс үнгэргэхэ байна. Венгриин Министрнүүдэй Совет правительственна комиссиин түрүүлэгшээр Матиас Ракошиие томилбо.

Марксизм-ленинизмын үдэшын университет Тиранада нээгдэхэнь

ТИРАНА, январиин 5. (ТАСС). Албанска ажалай партиин ЦК-гэй политбюро марксизм-ленинизмын үдэшын университедые Тиранада нээхэ тухай шиидхэбэри гаргааһан мэдээсэлые газетэнүүд толилбо.

Партийна ба гүрэнэй хүдэлмэрилэгшэд, Албаниин культурын ажал ябуулагшад университедтэ хоёр жэлэй болзороор һуралсаха юм. Советскэ Союзай Коммунистическэ партиин түүхэ, албанска ажалай партиин түүхэ, Албаниин түүхэ, уласхоорондын харилсаануудай асуудалнууд, диалектическэ ба историческа материализм, политическэ экономи һуралсалай программада оруулагдаба.

Марксизм-ленинизмын үдэшын университедые нээлгэ хадаа кадрнуудые марксистско-ленинскэ ёһоор хүмүүжүүлгэ шангадхаха зам дээрэ шухала алхам болоно гэжэ мэдээсэл соонь хэлэгдэнэ.

Хитадай таряашадай амжалтанууд

ПЕКИН, январиин 7. (ТАСС). Шэнэ Хитадай таряашад 1952 ондо элбэг баян ургасын түлөө тэмсэжэ, ехэ амжалтануудые түйлаба. Хүдөө ажахын ехэ бүлэг эрхим хүнүүдые шагнаха тухай газартаряалангай министерствын шиидхэбэриие «Женьминьжибао» газетэ толилбо.

Элбэг баян ургаса абаһанай ба ажахыгаа бүхы талаарнь хүгжөөһэнэй түлөө олон тоото кооперативна болон газартаряалангай ажахынууд, харилсан туһалалсаха группанууд, гүрэнэй ажахынууд, мүн олон зуугаад таряашад — баян ургасын мастернууд шагнагдаһан байна. 1952 ондо элбэг баян ургасын түлөө тэмсэлэй онсо илгаань юуб гэхэдэ, таряашадай зарим ажахынууд болон харилсан туһалалсаха группануудһаа гадна, бүхэли деревнинүүд, уезднүүд эрхим амжалта түйлаа.

Хүршэ деревнинүүдтэ хуряагдаһан дунда зэргын ургасада орходоо өөрынгөө газар дээрэһээ 110 процент ехэ ургаса хурааһан, ажалай мэдээжэ герой Ли Шунь-да гэгшын хүтэлбэрилдэг газар эдлүүриин кооперативна ажахы, Пиншунь уездын Чуанди гэжэ деревниин кооперативна ажахы, Усян уездын Яошангоу гэжэ деревниин кооперативна ажахы шагнагдагшадай түрүү зэргэдэ ябана. Эдэ ажахынууд һайшаалай грамотануудаар ба мүнгөөр, тэдээнэй хүтэлбэрилэгшэд «Алтан одон» гэжэ медаляар шагнагдаһан байна.

Болгариин предприятинуудта

СОФИ, январиин 6. (ТАСС). Болгариин олон предприятинуудай коллективүүд шэнэ жэлэй эхиие ажалай ехэ амжалтануудаар угтаба. Хэблэлэй мэдээсэһэнэй ёһоор, Старая Загорадохи Вылко Червенковэй нэрэмжэтэ машина бүтээлгын завод энэ жэлдэ үйлэдбэриин дээшэлүүлэгдэһэн түсэб дүүргэхэ, эдеэ хоолой промышленностьда хэрэглэгдэхэ шэнэ машинануудые бүтээдэг болохо байна. Шэнэ машинануудай зариманиинь Болгарида түрүүшынхеэ үйлэдбэрилэгдэхэ юм. Заводой коллектив шэнэ жэлэй түрүүшын үдэрнүүдһээ эхилэн түсэбөө дэбжэлтэтэйгээр бэелүүлжэ эхилбэ. Олонхи хүдэлмэришэд нормоёо 150—200 процент дүүргэнэ.

Димитрово горэдой шахтернууд шэнэ жэлэй түрүүшын үдэрнүүдтэ түсэбһөө гадуур мянган тонно нүүрһэ үгөө. Георгий Димитровэй нэрэмжэтэ шахтын горнягууд январиин түрүүшын дүрбэн үдэрэй туршада түсэбөө 102 процент дүүргэө.

Үнгэрэгшэ жэлдэ түсэбөө болзорһоонь урид дүүргэһэн тухайгаа рапорталһан, Димитровград городтэхи И. В. Сталинай нэрэмжэтэ химическэ комбинадай хүдэлмэришэд мүнөө жэлдэ оронлоо бури ехэ үтэгжүүлгэ үгэхэ уялга абаба.

Корейдэхи событинууд

АРАДАЙ АРМИИН ГЛАВНА КОМАНДОВАНИИН МЭДЭЭСЭЛ

ПХЕНЬЯН, январиин 6. (ТАСС). Корейскэ Арадай армиин ба Хитадай арадай һайндуратанай соединенинүүд үнгэрэгшэ үдэр бүхы фронтнууд дээрэ американо-английскэ интервентнүүдтэй, лисынмановска сэрэгүүдтэй артиллерийскэ буудалдаа хэһэн байна гэжэ Корейскэ Арадай Демократическа Республикын Арадай армиин Главна командовани мүнөөдэр мэдээсэбэ.

Үнгэрэгшэ һүни американска самолёдууд Пхеньян городые дахинаа ехээр бомбодоһон байна. Олон хүнүүд алагдаа. Хэдэн арбаад гэрнүүд ба землянканууд һандаргагдаа.

Мүнөөдэр Арадай армиин зенитнэ частьнууд ба дайсанай самолёдуудые агнан буудагшад дайсанай 6 самолёт унагааһан, 2 самолёт гэмтээһэн байна.

ПХЕНЬЯН, январиин 7. (ТАСС). Корейскэ Арадай армиин ба Хитадай арадай һайндуратанай соединенинүүд үнгэрэгшэ үдэр бүхы фронтнууд дээрэ американо-английскэ интервентнүүдтэй, лисынмановска сэрэгүүдтэй байлдаануудые хэһэн байна гэжэ Корейскэ Арадай-Демократическа Республикын Арадай армиин Главна командовани мүнөөдэр мэдээсэбэ.

Үсэгэлдэр һүни американска агаарай алууршад Аньчжуһоо хойгуурхи райондохи амгалан хүн зоной һуурин газарнуудые хэрзэгы шэрүүнээр бомбодоо. Олон хүнүүд алагдаа. Хэдэн гэрнүүд һандаргагдаһан байна.

Мүнөөдэр Арадай армиин зенитнэ артиллери ба дайсанай самолёдуудые агнан буудагшад дайсанай 2 самолёт унагаагаа, 4-ые гэмтээгээ.

Франциин национальна суглаанда

ПАРИЖ, январиин 7. (ТАСС). Үсэгэлдэр, Рене Мейерэй правительственна декларациие национальна суглаан дээрэ зүбшэн хэлсэлгын үедэ французска коммунистическэ партиин секретарь Жак Дюкло ехэ үгэ хэлэбэ. Мейер болбол тэрээнэй урда тээ байгаашадтал адли, французска ба американска империалистнуудай политикые ябуулагша мүн, энэ политика хадаа американска захиралтада Франциие улам саашань оруулгада, СССР-тэ эсэргүү дайнда бэлэдхэлгэдэ, французска экономикые милитаризацилгада, Вьетнамда «бузар дай» үргэлжэлүүлгэдэ дотоодын журамые фашизацилгада ба демократуудые болон эб найрамдалай түлөө тэмсэлшэдые хуули бусаар мүрдэлгэдэ зорюулагданхай гэжэ Жак Дюкло мэдүүлбэ.

Хүдэлмэришэн ангиие тойрон нэгэдэһэн французска арад, гэжэ Дюкло хэлэбэ, тиимэ политикала эрид эсэргүү тэмсэнэ, национальна бэеэ даанхай байдалай, эб найрамдалай замда Франциие бусаахые, Хойто-атлантическа агрессивнэ пактһаа һалахые, союз ба харилсан туһалалсалга тухай Советскэ Союзтай байгуулһан договороо хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлхые эринэ. Франци болбол хилын саанаһаа баадхагдаһан политикые саашадаа тэсэжэ шадахагүй байна.

Правительствые бүридүүлэн байгуулха талаар Мейертэ олгогдоһон түлөөлэлгые баталалгада эсэргүүгээр мүн тэрэшэлэн прогрессивнэ республиканецуудай группын түлөөлэгшэ Жильнер Де Шамьрэн үгэ хэлээ.

Баруунай-социалистическэ депутадууд Мейерые дэмжэлгэһээ мүн тэрэшэлэн арсаба, тэдэнэр хадаа «оппозици» баримталан, өөһэдынгөө үсэгэлдэрэй ханинарһаа холодохо ба Франциин мүнөөнэй байдалай түлөө харюусалгые бэеһээ холодуулха гэжэ мүнөө оролдоно.

Баруунай бүлэгүүдэй, тэрэ тоодо деголлевецүүдэй түлөөлэгшэд Мейерэй программые һайшаагаад, правительствые бүридүүлэн байгуулха талаар тэрээнэй түлөөлэлгые баталха гэжэ дурадхаба.

Энээнэй эсэстэ Мейерэй түлөөлэлгые баталхын түлөө 389, эсэргүүгээр 205 депутат голосовалһан, 22 депутат һаналаа бариһан байна. Мүнөөдэр Мейер правительствые бүридүүлэн байгуулжа оробо.

Үсэгэлдэр Рене Мейерэй соносхоһон программа энээнэй урда тээ байгааша правительствын политикаһаа илгарнагүй гэжэ мүнөөдэрэй үглөөнэй газетэнүүд тэмдэглэнэ.

Американска конгрессэй мэдүүлгэ

ВАШИНГТОН, январиин 7. (ТАСС). США-гэй конгресс болбол США-гэй президентээр Эйзенхауэр, президентын орлогшоор Никсон һунгагдаба гэһэн официальна мэдүүлгэ хэбэ. Конституциин ёһоор конгрессэй хоёр палатанууд хамтынгаа заседани дээрэ выборщигүүдэй голосуудые тоолоһон байна; республиканска партиин кандидадууд Эйзенхаүэр ба Никсон гэгшэдэй түлөө 442 голос, демократическа партиин кандидадууд Стивенсон ба Спаркмен гэгшэдэй түлөө 89 голос үгтөө. Эйзенхауэр ба Никсон гэгшэд тушаалдаа январиин 20-до официальнаар орохо байна.

Данида хүдэлмэригүйдэлгэ ургана

КООПЕНГАГЕН, январиин 7. (ТАСС). Данида хүдэлмэригүйдэлгэ ургажа үргэлжэлһөөр. Мүнөөдэр «Ланд ог Фольк» газетэ социальна тэдхэмжын Министерствын мэдээнүүдые толилбо. Тэдээнэй ёһоор, 1952 оной декабриин 24-нэй байдалаар Дани дотор 151 мянган хүн хүдэлмэригүй байһан байна. Гансахан неделиин туршада, декабриин 17-һоо 24 хүрэтэр, хүдэлмэригүйшүүлэй тоо 37 мянгаар нэмэбэ. Тиин мүнөө үедэ табан хүдэлмэришэнэй дүрбэниинь ажалгүй болоһон байна.

Японско арад американска эзэмдэгшэдтэ эсэргүүсэнэ

ЛОНДОН, январиин 6. (ТАСС). «Уэстерн Мейл энд Саут Уэльс Ньюс» газетын Токиодохи корреспондентын мэдээсэһэнэй ёһоор, американска эзэмдэлгын сэрэгүүдтэ японско арадай эсэргүүсэлгэ улам шангадажа байна. «Осима аралдахи загаһашад ба таряашад,—гэжэ корреспондент бэшэнэ, арал дээрэ радарна станци бариха зорилготойгоор американска гарнизоной ерэхэдэ, бидэнэр гар гарһаа барилсан, тэдэнэрые эндэ буулгахагүйбди гэжэ мэдүүлээ».

Загаһашад ба таряашад ябган сэрэгэй ба агаарай-сэрэгэй частьнуудта лагерь барилгада, һуралсалай буудалгада эсэргүүсэнэ гэжэ корреспондент тэмдэглэнэ.

Индидэ забастовкын хүдэлөөн болоно

ДЕЛИ, январиин 5. (ТАСС). Индидэ 1953 оной эхин забастовкын хүдэлөөнэй ургалтаар тэмдэглэгдэбэ. Налогуудые ехэдхэлгэдэ эсэргүү протестын тэмдэг болоһон ехэ демонстрацинууд ба забастовканууд Раджкодтэ боложо байна.

Зүүн Пенджаб штадта 13 мянган багшанар забастовко хэнэ. 500 мянган һурагшад һурахаяа болибо. Багшанар салин хүлһэ дээшэлүүлхэ эрилтэ табина. Дели штадай багшанарай ассоциаци Зүүн Пенджабай багшанартай нэгэн һаналтай байһанаа мэдүүлһэн резолюци абаба.

Французска коммунистическэ партиһаа Марти гаргагдаа

ПАРИЖ, январиин 5. (ТАСС). Андрэ Мартиие партиин зэргэһээ гаргаха тухай Французска компартиин Сена департаментын федерациин комитет иимэ мэдээсэл толилбо:

«Гаргаха тухай шиидхэбэри:

Андрэ Мартиие Французска коммунистическэ партиһаа гаргаха тухай Массена түмэр замай вокзалай эхин организациин нэгэн һаналаар абаһан шиидхэбэриие уставай 35-дахи статьятай зохилдуулан харахын тула федерациин секретарь Мадлена Венсанай түрүүлэлгэ доро Сена департаментын федерациин комитет 1953 оной январиин 3-да суглаа хэбэ.

Комитет хадаа Массена вокзалай эхин организациин шиидхэбэриие нэгэн һаналаар һайшааһан Парижын 13-дахи округой партийна комитедэй 1952 оной декабриин 30-да абаһан шиидхэбэритэй танилсаба.

Федеральна комитедэй гэшүүн нүхэр Бэшэ гэгшын элидхэл соносоод, Сена департаментын федерациин комитет эдэ шиидхэбэринүүдые һайшаана, батална, Андрэ Мартиие Французска коммунистическэ партиһаа гаргаха гэжэ тогтооно».

Культурно-гэгээрэлэй хүдэлмэри һайнаар ябуулагдана

Курумканай аймагай Дэрээнэй сомоной Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой малшадай дунда культурно-гэгээрэлэй ба ниитэ-политическэ хүдэлмэри һайнаар ябуулагдана.

Тус колхозой малажалай фермэгүүртэ бүхэндэ улаан булан эмхидхэгдэнхэй. Улаан булангууд соо ниитын малажалые улам хүгжөөхые уряалһан лозунгнууд, плакадууд үлгөөтэй. Мүн колхозой агитаторнууд «Табадахи табанжэлэй түсэб», «Түрүү малшадай дүй дүршэл» гэһэн ба бусад темэнүүдээр саг үргэлжэ хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэжэ байдаг.

Гадна колхозой центртэхи Кучэгөөрэй долоон жэлэй һургуулиин һурагшад багшанарайнгаа хүтэлбэри доро амаралтынгаа үдэрнүүдтэ колхознигуудта зүжэг наада харуулдаг, элдэб һонирхолтой темэнүүдээр хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэдэг байна.

М. Цыренов.

Зүгын бүлэ бүриһөө— 42 килограмм мед

Заиграйн аймагай Кагановичый нэрэмжэтэ колхозой зүгышэн нүхэр Кулаков колхозойнгоо зүгын бүлые олошоруулха ба мёд суглуулха талаар 1952 ондо түйлаһан амжалтануудайнгаа түлөө БМАССР-эй хүдөө ажахын министерствоһээ 800 түхэриг шан абаба.

Нүхэр Кулаков 42 бүлэ зүгытэй юм. Тэрэ хадаа зүгын бүлэ бүхэнһөө 36 килограмм мёд сезон соо суглуулхын орондо 42 килограмм суглуулжа, колхозойнгоо жэлэй доходые нилээд арбидхаһан байна.

Гадна, зүгын бүлэ бүхэндэ үбэлэй үедэ эдюулхын тула тус тустань 27 килограмм мёд суглуулһан байха юм.

Мүнөө нүхэр Кулаковой харуулжа байһан зүгынүүд һайнаар үбэлжэжэ байна.

Ангуушадай элбэг ехэ олзо

Закаменай аймагай колхозуудай ангуушад 1952—53 оной үбэлэй агнууриин сезониие амжалта ехэтэйгээр үнгэргэжэ байна.

Ворошиловай нэрэмжэтэ колхозой 13 ангуушад түсэбэй ёһоор 9100 түхэригтэ ангай арһа тушаахын орондо 30 мянган түхэригтэ тушаагаа. Зарим түрүү ангуушад нүхэд Шагжа Сосоров, Нимбу Будаев, Очир Цибиков ба бусад 2200—4000 түхэригтэ ангай арһа тушаагаа.

Мүнөө тэдэнэр агнуурияа үргэлжэлүүлһээр.

Ц. Бимбаев.

Ород хоккейгээр РСФСР-эй кубок абахын түлөө мүрысөөн

РСФСР-эй Министрнүүдэй Советэй дэргэдэхи физкультура ба спортын хэрэгүүдые эрхилхэ комитет ород хоккейгээр РСФСР-эй кубок абахын түлөө мүрысөө январиин 4-дэ БМАССР-эй 25 жэлэй ойн нэрэмжэтэ стадион дээрэ үнгэргэбэ.

Тэндэ Улан-Удын «Локомотивай» ба Иркутск городэй хоккеистнүүдэй командануд уулзаһан байна.

Айлшадай командын составта спортын мастернууд олон дээрэһээ локомотивайхидһаа үлүү хүсэтэй байжа, илалта түйлаба.

Е. Николаев.

Тобшо һонинууд

7 булга алаба. «Улаан-Далахай» колхозой (Закамен) ангуушан Доржо Базаров 1952—53 оной агнууриин сезон соо 7 булга, 250 хэрмэ алажа, арһануудыень «Заготживсырьёгой» бэлэдхэлэй пунктда тушааба. Тиигэжэ нүхэр Базаров договороо 5 дахин үлүүлэн дүүргээд агналгаяа саашань үргэлжэлүүлһээр.

Лекци болобо. Хэжэнгын аймагай центртэ Н. Островскиин «Булад яажа хатуужааб» гэжэ романһаа «Революционно үе», «Советскэ хүнэй моральна шэнжэ» гэһэн темэнүүдтэй лекцинүүдые лектор нүхэр Уданова уншаба.

Редакторай орлогшо Д. Л. ЛОБСАНОВ.

МҮНӨӨДЭР КИНО ТЕАТРНУУДТА

«ПРОГРЕСС» кинотеатрта —«Полкын хүбүүн» (10, 12 часуудта), «Түрүүшын үдэрнүүд» (18 ба 20 часуудта).

«ЭРДЭМ» кинотеатрта— «Залуу гварди» 1-дэхи серинь (10 часта), 2-дохи серинь (12 часта), «Джульбарс» (14, 16, 18, 20, 22 часуудта).

Адрес редакции: г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 26. Телефоны редакции: редактора—23, заместителя редактора—7-85, отв. секретаря — 3-23. Отделов: партийной жизни, сельского хозяйства 10-17, пропаганды и переводов 6-81, культуры и быта и промышленности—4-52, мест. информации и писем—11-05. Для междугородных переговоров — 16.

Н—00446. Типография Управления по делам полиграфической промышленности, издательств и книжной торговли при Совете Министров БМАССР. Тираж 10.000.